

Konferenciaprogram

2017. november 14.

- 9.00 – 14.30 Regisztráció
- 10.00 – 10.15 Köszöntők
- Kenyeres István** főigazgató
- Szalay-Bobrovniczky Alexandra** főpolgármester-helyettes
- 10.15 – 10.40 A Gárdonyi Albert Emlékérem és Díj átadása
- 10.40 – 10.45 Szünet
- 10.45 – 12.00 Plenáris előadások
- Levezető elnök:** Kenyeres István
- Csepely-Knorr Luca:** Tervezéselméleti irányvonalak a két világháború közötti magyar közparképítészetben
- Szívós Erika:** Versengő koncepciók: a városi tér, mint probléma a történetírásban és a társadalomtudományokban
- 12.00 – 13.00 Ebédszünet

I. szekció: Városi parkok, kertek, egyéb zöldterületek

Gárdonyi Albert terem

Levezető elnök: Szívós Erika

- 13.00 – 13.20** **Magyar Erzsébet:** „Társalkodási kertek, promenádok, mulató- és népkertek”. Magánkertek és városi parkok Bécs, Budapest, Prága és Zágráb társas életében. (~1870-1918)
- 13.20 – 13.40** **Tamáská Máté:** Dunai szigetek – zöldterületek változó szerepe a város előterében a 19-20. században
- 13.40 – 14.00** **Szendrei Zsolt:** Nagyvárosi parkfejlesztés komplex gazdasági, társadalmi és környezeti hatásainak vizsgálata
- 14.00 – 14.20** Vita
- 14.20 – 14.40** Szünet
- 14.40 – 15.00** **Mohay Borbála:** Az Orczy-kert funkciói a létrejöttét követő évtizedekben
- 15.00 – 15.20** **Debreczeni-Droppán Béla:** A pesti Múzeumkert térhasználatának két évszázada
- 15.20 – 15.40** **Perényi Roland:** A bűnös Népliget. Kriminális, (homo)szexualitás és öngyilkosság a főváros legnagyobb közparkjában, 1896-1945

15.40 – 16.00 **Kocsis János Balázs, Fáczányi Zsuzsanna, Keresztes-Sipos Andrea:** A dzsentrifikáció által megjelenő új városi zöldfelület-használati igény és annak megvalósulási lehetőségei Budapest belvárosi kerületeiben

16.00 – 16.20 Vita

II. szekció: Utcák, terek

Kutatóterem, II. emelet

Levezető elnök: Czoch Gábor

13.00 – 13.20 **Gyulai Éva:** Közterek és közös terek a 16–17. századi Miskolc mezővárosban

13.20 – 13.40 **Horváth Csaba:** A közterek, mint a toborzás és az azzal kapcsolatos konfliktusok helyszínei Kolozsváron a francia forradalmi és napóleoni háborúk idején. Egy 1799-es eset margójára.

13.40 – 14.00 **Bodovics Éva:** Kié itt a (köz)tér? A köztér használatának reformja a közbiztonság érdekében a 19. századi Miskolcon

14.00 – 14.20 Vita

14.20 – 14.40 Szünet

14.40 – 15.00 **Gyimesi Emese:** A városi tér gyerekszemmel – Pest-Buda a 19. század közepén

- 15.00 – 15.20** **Tóthos Áron:** Nyilvánosház és szomszédsági (v)iszony a dualizmuskori Budapesten
- 15.20 – 15.40** **Brózik Péter – Düll Andrea – Keszei Barbara:** Tapasztalatok a mentális térképezés alkalmazásáról egy környezetpszichológiai köztér-kutatás kapcsán
- 15.40 – 16.00** Vita
- 17.00** A Budapest Főváros Levéltára *A Liget egykor* című kiállításának megnyitója
- 18.30** Fogadás

2017. november 15.

I. szekció: Városi parkok, kertek, egyéb zöldterületek

Gárdonyi Albert terem

Levezető elnök: Horváth J. András

- 9.00 – 9.20** **Gidó Csaba:** A vasútállomási parkok, a település és a vasúti sínek világa közti átmeneti tér
- 9.20 – 9.40** **Vámos Eszter:** Tettyei népünnepélyek az 1920-as években Pécsen
- 9.40 – 10.00** **Décsey Sándor:** Tó a város szívében – a tapolcai Malom-tó közösségi színterré válása
- 10.00 – 10.20** Vita
- 10.20 – 10.40** Szünet
- 10.40 – 11.00** **Melega Miklós:** A parkok városa(?). Zöldterületek a dualizmus kori Szombathelyen
- 11.00 – 11.20** **Bajzik Zsolt:** Az egykori szombathelyi Prater, ma Gayer- és Brenner-park története
- 11.20 – 11.40** **Fábián Borbála:** A ferencesek kertjétől a Déri-kertig – egy kulturális kert a város közepén
- 11.40 – 12.00** Vita
- 12.00 – 13.00** Ebédszünet

Levezető elnök: Csepely-Knorr Luca

- 13.00 – 13.20** **Báthoryné Nagy Ildikó Réka – Gecséné Tar Imola:** Kerttörténeti szemelvények Budapest játszótér-építészetéből
- 13.20 – 13.40** **Kapusi Krisztián:** Láncos hinta, mókuserék, rakéta mászóka – az államszocializmus eltűnő játszóterei (miskolci példák)
- 13.40 – 14.00** **Nickel Réka:** A második világháború előtti salgótarjáni acélgyár híres parkjai és játszóterei
- 14.00 – 14.20** Vita
- 14.20 – 14.40** Szünet
- 14.40 – 15.00** **Nagy Emőke:** Zöld terek funkcióváltásai és változásai 1960 óta egy nagyvárosi lakótelepen
- 15.00 – 15.20** **Zelenák Fruzsina – Düll Andrea – Balogh Péter István:** Lakótelepek közttereinek környezetpszichológiai aspektusai
- 15.20 – 15.40** Vita

II. szekció: Utcák, terek

Kutatóterem, II. emelet

Levezető elnök: Szende Katalin

- 9.00 – 9.20** **Csorba György:** Uszodák, kávéházak, térszene – szórakozás a budapesti Kossuth téren
- 9.20 – 9.40** **Fleisz János:** A Szent László tértől az Egyesülés teréig Nagyvárad mai főtere, mint a szimbólumok harcának fontos területe
- 9.40 – 10.00** **Boros László:** Beregszászi Hősök tere
- 10.00 – 10.20** Vita
- 10.20 – 10.40** Szünet
- 10.40 – 11.00** **Beregszászi Balázs:** A magyaróvári Városkapu tér
- 11.00 – 11.20** **Mazsu János:** A cívis város és tere/i a 19. században
- 11.20 – 11.40** **Simon Katalin:** Városi tér – egyházi tér: A katolikus egyház városi térhasználata a 18. századi Budán
- 11.40 – 12.00** Vita
- 12.00 – 13.00** Ebédszünet

Levezető elnök: Haraszti Viktor

- 13.00 – 13.20** **Nagy Janka Teodóra:** A közterek szerepe egy városi közösség polgárosodásának folyamatában
- 13.20 – 13.40** **Néma Sándor:** Győr város modellváltásai és közterületei szerepkörének változásai 1809-től
- 13.40 – 14.00** **Ordasi Ágnes:** Tér foglалás. A fiumei (?) Delta megszerzésének stratégiái
- 14.00 – 14.20** Vita
- 14.20 – 14.40** Szünet
- 14.40 – 15.00** **Bödők Gergely:** Vörös május – Az 1919. május elsejei fővárosi ünnepek
- 15.00 – 15.20** **Ignác Károly:** A köztér mint politikai csatatér. Az utca szerepe a választási kampányokban Budapesten 1920 és 1939 között
- 15.20 – 15.40** Vita

2017. november 16.

III. szekció: Városliget

Gárdonyi Albert terem

Levezető elnök: Csáki Tamás

- 9.00 – 9.20** **Fabó Beáta:** A Városliget szerkezeti változásai
- 9.20 – 9.40** **Fatsar Kristóf:** Rudolph Witsch és a Batthyány-erdő – A Városliget közparkká alakítására tett első komoly kísérlet
- 9.40 – 10.00** **Granasztói Péter:** Paprika Jancsitól a Mickey egérig. Szórakozás és térhasználat összefüggései a Városligetben
- 10.00 – 10.20** **Perczel Olivér:** Népliget a Városligetben, avagy a klasszikus vurstli világa
- 10.20 – 10.40** Vita
- 10.40 – 11.00** Szünet
- 11.00 – 11.20** **Megyeri Helga:** „Egész város ez” – Az 1885-ös Budapesti Országos Általános Kiállítás a Városligetben
- 11.20 – 11.40** **Varga Zsuzsanna:** Az Ós-Budavára mulató negyed hozzájárulása Budapest nemzetközi hírnevéhez
- 11.40 – 12.00** **Mautner Zoltán:** Szórakoztatás és ismeretterjesztés a Székesfővárosi Állat- és Növénykertben

12.00 – 12.20	Vita
12.20 – 13.20	Ebédpszünet
	Levezető elnök: Sipos András
13.00 – 13.20	Fazekas Zsuzsanna: A szocialista ünnepi tér kialakítása az 1950-es évekbeli Budapesten
13.20 – 13.40	Kiss Dávid: 1957. május 1. és előzményei
13.40 – 14.00	Harlov-Csortán Melinda: A Felvonulási- majd Ötvenhatosok tere elmúlt 60 éve (1951-2011)
14.00 – 14.20	Vita
14.20 – 14.40	Szünet
14.40 – 15.00	Hidvégi Violetta: Feszl Frigyes esete a Ligettel
15.00 – 15.20	Csiffáry Gabriella: „Szervusz, te vén Lízse...” Városliget az irodalomban (1896-1945)
15.20 – 15.40	Garami Erika: A Városliget topotéka
15.40 – 16.00	Vita
16.00	A konferencia zárása

Absztraktok

B. Müller Tamás

A Kossuth tér térhasználatának történeti rétegelemzése

Mi is volt valójában kialakulásától a huszadik század végéig a mai Kossuth Lajos tér? A mindenkori államhatalom fő reprezentációs terepe? Vagy a társadalmi rétegek politikai nyomásgyakorlásának színtere? A katolikus egyház hívőket mozgósító tömegrendezvényeinek látványos színpada? Vagy pusztán a magyar Országház parkja, egy a lipótvárosi közparkok közül? A válasz: mindezek olykor együttesen, egymással párhuzamos valóságban, olykor korszakonként külön-külön dominálva jelentek meg és együttesen alkották meg azt a fogalmat – a „Kossuth teret” –, amely végérvényesen beleivódott a magyar történeti tudat zsigereibe.

A Steindl Imre tervezőasztalán az Országház tervezésével egy időben megszületett lipótvárosi tér története a huszadik századi magyar nemzeti történelem esszenciális tartalmát hordozza. Az állandó Országház előtt elterülő terület 1902-től kezdve természetes következményként a mindenkori kormányzati hatalmat elnyerő, vagy azt elnyerni és legitimálni, hovatovább fenntartani kívánó politikai kurzusok egyik legfőbb reprezentációs és mozgósító terepe lett. E reprezentációs aktusok keretei, formái, tartalmi azonban az egyes korszakok és rezsimek politikai céljainak és ideológiai megalapozottságának függvényében változtak.

A magyar – főként a fővárosi – társadalom egyes rétegeinek politikai demonstrációi 1903 februárjától kezdődően szerves részét képezik a tér történetének. A hatalmi reprezentációval ellentétben azonban e tér-demonstrációk – jól körülhatárolható okok miatt – nem voltak állandó velejárói a huszadik század időszakainak.

A Kossuth tér történetében ehhez hasonlóan a katolikus egyház által szervezett eucharisztikus tömegrendezvények is egyetlen korszakra, a két világháború közötti évekre koncentrálnak.

Nem utolsósorban a tér a mindennapi élet tereként is fontos – bár korszakokként ugyancsak eltérő – szerepet töltött be a lipótvárosi emberek életében.

Az előadás célja, hogy egy négyéves kutatás eredményeként a Kossuth tér fent említett politikai, társadalmi és egyházi térhasználatának fő tendenciáit, jellegzetességeit és sarokpontjait jól meghatározó korszakokként felvázolja, illetve összegezze.

Bajzik Zsolt

Az egykori szombathelyi Prater, ma Gayer- és Brenner-park története

A kiegyezés idején, Szombathelyen még nem létezett közpark, de a kérdéses terület sem tartozott a 19. században még szervesen a város belterületéhez. Az egykor Szőkeföldének is nevezett nemesi birtok azonban a 20. század elejére már fontos zöldterületévé vált a településnek. A szőkeföldi birtok központja a Prater nevet viselte, mind a helyi szóhasználatban, mind helyrajzi megjelölésként. Tartalma és terjedelme többrétű volt, hiszen vonatkozott a birtok központi épületére, de a birtok tartozékaira is, sőt a szőkeföldi birtok szinonimájaként is használták. A Szőkeföldre és a Prater, mint helynevek a tulajdoni viszonyok alapvető megváltozása után szinte teljesen feledésbe merültek Szombathelyen. Az egykori Batthyány birtok a 19. század végi polgári tulajdonba kerülésével felszámolódott a legnagyobb feudális eredetű világi földtulajdon a város területén belül. Majd az 1920-1930-as években az egykori Praternek is hívott területek vétel útján a város tulajdonába jutottak, ahol nyilvános parkokat – Gayer-parkot, Brenner-parkot, majd Puskin-ligetet – hoztak létre. Egykor az eredeti területnek és az ott létezett parknak nem volt különösebb

kertépítészeti jelentősége, de napjainkban feltételezhetően a legrégebbi eredetű és növényállományú közparkoknak tekinthetők Szombathelyen. A faállományuk ritkább volt a jelenleginél, viszont nagyobb gyepfelületek, virágcsoportok élénkítették a képét. Ezek a zöldterületek az 1930-as évek közepétől már, mint közparkok funkcionáltak, amelyek azóta is számos fontos funkciót töltenek be a városlakók életében. Nem csak játszótérként, sporttérként, emlékezteti helyként funkcionálnak, hanem fontos helyszínt biztosít például a Gayer-park a Savaria karnevál „Kalandvár” elnevezésű gyermek rendezvényeinek. A város ezen területe, a parkok története jól dokumentált, számos levéltári és könyvészeti forrás, korabeli fotó található az itt lezajlott eseményekről, rendezvényekről.

Báthoryné Nagy Ildikó Réka – Gecséné Tar Imola

Kerttörténeti szemelvények Budapest játszótér-építészetéből

Bár a XX. század első felében is tetten érhető a játszókertek tudatos formálása, robbanásszerű elterjedésük és fejlődésük csak a II. világháború utáni, telepszerű lakásépítések korához köthető. Ahogy Bakay Eszter *Retroterek, retroparkok* (Bp. 2013) c. munkájában megfogalmazza a korszak kertépítészeti emlékei ma „nem divatosak”, napjainkban fokozatosan eltűnnek vagy átalakulnak, de az érzelmi kötődés az 1960-as, 1970-es években született, mai szülői generációban még erős ezekhez a terekhez.

A '60-as és '70-es évek játszóterei erősen sablonosak voltak: a tervezők uniformizált játszóeszközöket, és kisarchitektúrákat alkalmaztak. Csővázás játszóeszközök, műkö csúszdák, előre gyártott betonelemekből kialakított homokozók, típuspadok, ritkábban „mászható” kerti plasztikák, zsánerszobrok jellemezték a típustervek alapján készített játszótéreket. Ennek ellenére az egykori játszótér tervek között számos egyedi ötlet, sőt, technológiai újítás fellelhető. Az

egyedi elgondolások néha terv szinten maradtak, legtöbbjük a nagy fenntartási és üzemeltetési igényük miatt nem maradt hosszú életű. Az egyedi játszószerkezetek és téralakítási megoldások a nyugat-európai játszótérkultúra alapjain fejlődtek, azok hazai metamorfózisai. A tervezők gyakran rangos külföldi szakkiállításokon szerzett tapasztalataikat ültették át a hazai lehetőségek talajára. Termék- és technológiai fejlesztésekkel, a hazai lehetőségekhez és sajátos mesekörnyezethez igazítva alakították ki egyedi, izgalmas szabadtereket.

A Budapest Főváros Levéltárában őrzött, a XX. század első feléből származó források, valamint az 1960-as, 1970-es években készült tervek között számos érdekes, egyedi megoldású játszótér terve is látható. A levéltári forráskutatást a még élő tervezőkkel és kivitelezőkkel készített interjúk anyagával egészítjük ki, amellyel a „születés” körülményeit kívánjuk érdekes és személyes tartalommal megtölteni. Előadásunkban ezek bemutatásával kívánjuk felkelteni a figyelmet a korszak kerttervezőinek magas színvonalú munkáira, és a kor kertépítészeti alkotásainak minőségi példáira, ezzel elősegítve a még meglévő örökség megőrzését.

Beregszászi Balázs

A magyaróvári Városkapu tér

A Városkapu tér nevében is utal rá, hogy ez volt a város alsókapuja, itt történt az ellenőrzött be és kilépés, a Lajta hídon.

A tér nyugati részén, a várost körbeölelő Lajta folyó mellett haladt a régi Buda-Bécs országút. Ez volt a Belső-pozsonyi út és a várost elkerülő útként funkcionált.

A tér legkorábbi létesítménye a temető, ami az 1775. évi temető rendeletet megelőzően jött létre. A temetőtől a városi alsómalomig lakóépületek vannak.

A tér egyetlen műemlékvédett épülete a Temetőköz melletti Staindl-ház. 2002-ben elbontották, de a műemléki hatóság rendelkezése alapján eredeti formájában visszaépítették.

A tér legmeghatározóbb, legszebb épületei, a posta és a bíróság. Mindkettőt palotának is nevezték.

A posta, Hönel Béla építész háza volt. 1909-ben készült el. A megyeházát leszámítva ez volt a város első kétemeletesnek tervezett épülete. Ez az építkezés váltotta ki, a Stadtgraben nevű csatorna felszín alá helyezését egészségügyi és esztétikai okból.

1910-ben a temetőkápolna és a posta közti hidat is felszámolták. A teret a köznyelv Posta térnek hívta, 1928-tól lett hivatalosan Városkapu tér. Fő utcai háznak épült az 1908-as Huber-ház, ma már ez is a tér része. A Járásbíróság 1929-ben épült, Menyhért Miklós budapesti műépítész terve alapján. Jelenleg is itt működik a bíróság és az ügyészség. A tér parkosítása 1930-ban készült, a bírósági épület jobb érvényesülése érdekében. Még ebben az évben áthelyezték a tér keleti oldalára a Budapest-Bécs nemzetközi országutat a gr. Széchenyi István utcára, a mai Fő utcára.

Kumpf Antal fényképész műterem lakása 1928-as, aki megörökítette a várost az utókornak.

A téren van az I. világháborús emlékmű, egy mészkö obeliszk. 1933 május 28-án avatták. Az eseményen budapestiek is részt vettek a MÁV filléres gyorsvonatának köszönhetően. A háború befejezéséig, majd a rendszerváltástól ismét itt tartják a „Hősök Napja” megemlékezéseket. A '30-as években a „Mindeni Karácsonyfáját” is itt állították fel.

A tér közlekedési csomópont is volt, járási és városi buszpályaudvar 1978-ig. 2011-ben a tér zöldfelülete megújult az 1930-as formájára.

A tér 2016-ban megkapta Európa legszebb városközpontja különdíját a Virágos Városok és Falvak európai versenyén (Entente Florale Europe).

Bodo Edith-Emese

A Nagyváradi Szent László tér múltja és jelene (18-21. század)

A Nagyvárad úgymond szívében található tér, a magyar kollektív emlékezetben Szent László térként él még, manapság hivatalosan Egyesülés térnek (Piața Unirii) hívják. A városalapító lovagkirályról elnevezett főtér arculata a történelem során nagy változásokon ment át.

Ebben az előadásban szándékunkban áll bemutatni a tér keletkezését, funkcióit, névváltozásait, a szobor cseréket politikai helyzetből függően, a teret körülvevő épületeket, egyes történelmi események bemutatása, amelyek ott zajlottak le és nem utolsó sorban mit jelent ez a tér a lakosok számára. Mindezt tesszük levéltári okmányok, sajtó és képeslapok segítségével.

Bodovics Éva

Kié itt a (köz)tér?

A köztér használatának reformja a közbiztonság érdekében a 19. századi Miskolcon

A városi térhasználat egy jelentős része közterületen zajlik nap mint nap. Bár a köztér a város területének része, tehát földrajzilag megragadható elemek (utak, hidak, parkok, terek stb.) halmazát értjük alatta, valójában azonban jogi fogalom, amely mint ilyen szociokulturális viszonylatban értelmezhető. Használatát egyszerre alakították a hagyományok és nézetek megszabta szokások, valamint a jogszabályok és törvények. Azon sajátos jellemvonása, hogy bár a köztérnek kijelölt városi terek

elvileg a közösség közös használatában és tulajdonában vannak, de a tulajdonjogot a közösség által felhatalmazott választott vezetők gyakorolják, számos konfliktusos helyzet kialakulásához vezethet a településvezetők és a köztér használói között. Még akkor is, ha a köztér használatának szabályozása a lakosság érdekét szolgálja.

Kié is tulajdonképpen a köztér? Kinek van hozzá joga és kié a felelősség? Azoké, akik használják, vagy azoké, akik rendben tartják? Meddig terjed a hatóság és az egyén joga a köztér esetében? És kire milyen kötelezettségek hárulnak?

Többek között ezekre a kérdésekre is keresve a választ a 19. századi Miskolc példáján keresztül kívánom bemutatni a köztér használatának módjait, s a gyakorlaton keresztül megvizsgálni a köztérről és annak használatáról alkotott eltérő elképzeléseket, s ismertetni a felfogásbeli különbözőségekből is fakadó konfliktusokat és azok kezelését. A tanulmány kiemelten foglalkozik a közbiztonság növelésének kérdésével, amely alapvető célkitűzéssé lépett elő a városvezetés részéről a köztérnek minősülő patakok sorozatos áradásai folytán. Szabályozásuk, valamint a víz- és csatornahasználat átalakítása jelentősen előmozdította a város modernizálását a kor és a lakosok elvárásainak megfelelően.

Boros László

Beregszászi Hősök tere

A történelem elismeréssel adózik a bölcsnek, de a hőst emeli pajzsra.

(Edmund Morris)

A Hősök fontos részét képezik egy ország történelmének. A különböző országok, kultúrák, politikai csoportosulások meglelik a saját hőseiket és küzdenek vélt vagy valós ellenfeleik Hősei ellen.

Beregszászban már lassan hét évtizede változnak a hősök, csak a tiszteletükre létrehozott emlékhely neve marad változatlan: a Hősök tere. Már a harmincas éveke elején történtek kísérletek egy első világháborús emlékmű felépítésére, de a hatalom

ellenállása és főleg az anyagi források szűkös volta miatt, ez nem valósult meg. Az első bécsi döntés után, többek között a magyar közigazgatás, igyekezett meghonosítani a Trianonhoz kapcsolódó szervezetek és emlékhelyek kultuszát Kárpátalján. Beregszászban ideiglenesen a mai II. Rákóczi Ferenc téren került elhelyezésre az Országzászló. Mivel ez a tér korlátozott számú embert tudott csak befogadni, döntés született az országzászló áthelyezéséről. A Beregszász központjában lévő tér eredetileg vásárok helyszíne volt 1939-ig. 1940-ben indult meg átépítése. Parkosították s ide helyezték át az Országzászlót is magába foglaló új Hősi emlékművet. 1944-ig itt rendezték meg a Hősök napját, melyen méltatták az első és második világháború Beregszászban született hősi áldozatait.

1945-ben Kárpátalja, s vele együtt Beregszász, a Szovjetunió része lett. A magyar „fasiszta” hősök emlékhelye nem illett bele a szovjet városképbe. Az emlékművel elbontották és darabjaiból felépült a Szovjet Hősök emlékműve, amelyben több katonai sír is helyet kapott. A hatvanas években új szobrok kerültek a parkba. Egészen a közelmúltig itt ünnepelték a Győzelem napját a helyi hatóságok.

Ukrajna függetlenné válása után a park állapota, a nem megfelelő anyagi fedezet miatt romlott. Viszont új emlékhelyekkel egészült ki. Ma már nem csak a második világháború, hanem az afganisztáni háború, valamint a csernobili atomerőmű balesetének felszámolásában részt vevő hősök emlékműve is megtalálható a Hősök terén. Viszont az első és második világháború magyar áldozatainak új emlékműve máshová épült a 90-es években.

Jelenleg zajlik a tér rekonstrukciója. Előre láthatólag az újjá épített emlékhely és park 2017 nyarán veheti át újra központi szerepét Beregszász városának szívében.

Bödök Gergely

Vörös május – Az 1919. május elsejei fővárosi ünnepek

Az 1919. március 21-én, Budapesten kikiáltott Magyarországi Tanácsköztársaság orosz-bolsevik típusú politikai berendezkedést, államvezetést és hatalomtechnikai gyakorlatot vezetett be, létrejött az újkori magyar történelem legradikálisabb politikai fordulatának számított. A proletárdiktatúra az állami berendezkedés, a társadalmi és gazdasági lét, valamint a kulturális szféra területén egyaránt gyökeres változásokat hozott.

Az ország „birtokbavétele” mellett a Magyarországi Tanácsköztársaság a szovjet gyakorlatot másolva totális propagandát vezetett be, kiterjesztve a meggyőzés eszköztárát a sajtóra, a közterekre és a városok forgalmas helyeire is. A szimbolikus térfoglalás és az internacionalista önreprezentáció legnagyobb szabású eseménye 1919 május elsejének az országos megünneplése számított. Noha a Tanácsköztársaság akciórádiusához tartozó összes vidéki városban – és néhol kisebb településeken is – sor került felvonulásokra és ünnepekre, az utcai performanszok tekintetében a fővárosra irányult a legnagyobb figyelem.

A fővárosi felvonulást több hetes propagandakampány előzte meg, a lebonyolítás pedig valóságos tömegdemonstrációnak számított. A világháború előtti rendszer szimbolikus köztéri szobrait, a „reakciós” királyszobrokat, a dualizmus alakjait vörös drapériával takarták le, az új rendszerben vállalhatatlan vezetők helyett pedig a munkásmozgalmi panteon hőseit szerepeltették. Városszerte kommunista jelszavak, internacionalista szlogenek, feliratok, obeliszek kerültek felfestésre, az utcaépet radikálisan átformáló köztéri dekorációk mindenütt a monumentalitás jegyében születtek. Előadásomban a fővárosi ünnepek lebonyolításáról, a kiötlött tervekről, valamint a város szimbolikus „elfoglalásának” gyakorlati kivitelezéséről beszélnék.

Tapasztalatok a mentális térképezés alkalmazásáról egy környezetpszichológiai köztér-kutatás kapcsán

A konferencián bemutatott előadásunkban két budapesti tér kapcsán vizsgáljuk, hogy a városhasználók milyen mentális reprezentációkat alakítanak ki a terekről, ezek mennyiben függenek a tér adottságaitól, illetve a használati módoktól. Vizsgálatunkban Budapesten tanuló felsőoktatási hallgatókat kértünk arra, hogy rajzoljanak szabad felidézéssel (free recall) mentális térképeket két térről, az Oktogonról és a Blaha Lujza térről. Az elkészült rajzokat tartalomelemzésnek vetettük alá, majd az ennek során kialakult kategória-rendszer alkalmazásával független megítélők elemezték a rajzokat.

Először azokra a tapasztalatokra, dilemmákra térünk ki, amelyek általánosságban a mentális térképezés módszerrel kapcsolatosan fogalmazhatók meg. Bemutatjuk, hogy a köztérek felidézése mindenkiben előhív sematikus épített környezeti elemeket (amelyek nem biztos, hogy kapcsolódnak a konkrét köztérhez). Kitérünk arra, hogy az ábrázolásmód milyen befolyással van a megjelenített elemekre: a térképszerű rajzok főleg a statikus (pl. útburkolati jelek, járdaszígek), míg az oldalnézeti vagy perspektivikus ábrázolások az „élő” (pl. járművek, emberek) köztéri elemek megjelenítését „teszik lehetővé”. Érintjük azt is, hogy a használati módok miben érhetőek tetten az ábrázolásban (pl. miért meglepően kevés az autó a rajzokon).

Ezek után bemutatjuk, hogy a két tér (amelyek különbözőségük ellenére sok mindenben hasonlítanak: pl. 4-6 villamos vonal, két széles és forgalmas út kereszteződése stb.) mennyiben egyezik, illetve tér el az előbb említett kategória-rendszer tekintetében. Eredményeink szerint, elvárásainknak megfelelően, a rajzokon az Oktogon rendezettebbnek, nyugodtabbnak mutatkozik – vagyis az

ábrázolásokon a terek sajátosságainak megfelelően (azaz a két téren eltérően) jelennek meg azok a „nyilvánvalóan” hasonló városi környezeti elemek (pl. szmog, tömeg).

Eredményeink alátámasztják, hogy a városi környezet reprezentációja valójában nem kizárólag a fizikai környezet kialakításától (pl. Blaha vagy Oktogon konkrét építészeti megvalósulása) függ, hanem sokkal inkább a napi városhasználati tapasztalatok alakítják.

kulcsszavak: mentális térképezés, tartalomelemzés, városi köztér

Csepely-Knorr Luca

Tervezéselméleti irányvonalak a két világháború közötti magyar közparképítészetben

Az 1930-as évek német tervezői gyakorlatában és elméletírásában megjelenő népparkok (Volkspark) a tájépítészeti modernizmus mérföldköveinek tekinthetőek. A parkok értékét elsődlegesen azok funkciója alapján meghatározó tervezői hozzáállás miatt ezeket a táj- és városépítészeti egységeket a téma egyes kutatói¹ az építészetben Le Corbusier nyomán megjelenő „lakógép” elmélet párhuzamaként a „rekreációs-gép” elnevezéssel illetik. E kiemelkedően újító szándékú német tervezéselmélettel párhuzamosan azonban a két világháború közötti időszakban számos, gondolati és stilisztikai síkon egyaránt tradicionálisabb nyelvezettel

¹ Példaként említhető Norfried Pohl és Peter Latz. Pohl, Norfried: In which the Spirit of the 'Volkspark' also.... In: Knuijt, Martin – Ophuis, Hans – van Saane, Peter (szerk) : Modern Park Design. Recent Trends. Second edition. Bussum, 1995. 70-89. Peter Latz in: Reviewing the Landscape: Statements by Twentieth-Century Landscape Designers. Garden History, XXVII (2000)1., 2-16., 4.

megfogalmazott irányvonal is jelen volt. Az egyes európai régiók változatos tájépítészeti nyelvezete a két világháború közötti korszak közpark építészetét igen gazdaggá teszi. Ez a kettősség jellemezte a magyar tájépítészeti tervezéseméletet és gyakorlatot is a vizsgált korszakban. Az első világháború utáni újjáépítés során a Fővárosi Kertészet Ráde Károly vezetésével Budapest szinte minden zöldfelületét újratervezte. Tevékenységének kiemelkedő jelentősége ellenére már saját korában is többször erőteljesen kritizálták, éppen tradicionális felfogása miatt. E – leginkább elméleti írásokban és ideáltervekben fennmaradt – kritikák egy új, modern(ista) közpark építészetet vizionáltak, amely a német eredményekhez hasonlóan a szociális szempontokat helyezi előtérbe. Ráde kritikussai, elsősorban Rerrich Béla és a Kertészeti Tanintézet fiatal tájépítészei, mint Jonke Kálmán és Ormos Imre a magyar tájépítészeti modernizmus alapjait fektették le közpark elméleti írásaikban. A jelen előadás e párhuzamosan megjelenő trendeket kívánja bemutatni a korszak budapesti parkjainak tervei és szakmai írásai alapján.

Csiffáry Gabriella

„Szervusz, te vén Lízé...”. Városliget az irodalomban (1896–1945)

Előadásomban szeretnék röviden kitérni azokra az 1896 és 1945 között megjelent jelentősebb irodalmi művekre (regény részlet, novella, elbeszélés, vers stb.), melyek a Városliget történetét és az ott zajló eseményeket mutatják be. A témára vonatkozóan néhány személyes jellegű dokumentumból is idéznék (levelezések, visszaemlékezések, önéletrajzok, naplók, fotók stb.)!

Neves íróink visszaemlékezései és művei bizonyítják, hogy mennyire beépült az életükbe a Városliget a maga szórakozóhelyeivel, éttermeivel, kávéházaival, épületeivel és korzóival. Mint oly sok fővárosi lakos, ők is szívesen jártak ide

kávézni, korcsolyázni, udvarolni, fürödni, sakkozni, újságot olvasni, beszélgetni vagy csak múlatni az időt...

A szerelmi légyottok színhelyével, a Stefánia korzóval például Krúdy Gyula *Rezeda Kázmér* című művében találkozhatunk, míg a cirkusz hintáslegényei Molnár Ferenc és Heltai Jenő művében kaptak helyet (Molnár Ferenc: *Liliom*; Heltai Jenő: *Madár Matyi*). Az Állatkert tőszomszédságában lévő Gundel étterem olyan nagyhírű írókat látott vendégül, mint Krúdy Gyula, Bródy Sándor, Mikszáth Kálmán, Ady Endre és Molnár Ferenc. Karinthy Frigyes például Gundel Károly tanácsára írta nagysikerű könyvét, a *Vendéget látni, vendégnek lenni-t*. Az Ős-Budavára *Mágnás Elzáját* Krúdy Gyula örökítette meg.

Az irodalmi alkotások és személyes jellegű visszaemlékezések mellett a folyóiratokban, ill. korabeli hír-, és szaklapokban (Nyugat, A Hét, Uj Idők, Színházi Élet, Az Est, Pesti Hírlap, Pesti Napló, Budapesti Hírlap stb.) közzétett művekre is kitérnék! Röviden ismertetném, hogy milyen témák, milyen események érdekelték a napi sajtót, s azokat milyen mélységben, milyen formában tárták a publikum elé? Az *Életképektől*, mely már 1843-ban tudósított a Ligetben zajló eseményekről, egészen az 1940-es évek közepéig megjelenő újságokig számtalan cikk, irodalmi mű, karcolat és esszé stb. látott napvilágot Pest legrégebbi szórakozó negyedéről, mely sajátos gyűjtőmedencéje volt az idelátogató közönségnek.

A Millenniumi Ezredéves Országos Kiállítás eseményeit és azok népszerűsítését, az országos és helyi sajtón kívül, külön erre a célra megjelenő nyomtatványok (Millenniumi Lapok, Millenniumi Ujság, Millenniumi Kiállítási Értesítő) végezték. A Vurstli Plasztikonja, a Feszty-körkép, vagy a Műjégpálya, az Állatkert vagy a cirkusz is sok irodalmi alkotásnak lett ihletője. Az újságokat lapozgatva találkozhatunk a ló vontatta omnibusz és a „Millenniuminak” nevezett földalatti vasúttal is, melyeknek végállomása itt, a Városligetben volt.

Az előadást a Ligetről készült fotókkal, képzőművészeti alkotásokkal s zenével szeretném színesebbé tenni!

Csorba György

Uszodák, kávéházak, térzene – szórakozás a budapesti Kossuth téren

A Kossuth (Tömő, Országház) tér elsősorban az Országházról és a hozzá kötődő politikai-társadalmi eseményekről ismert. A tér azonban szervesen kapcsolódott a főváros mindennapi életébe is, ahol számos alkalom nyílt és nyílik napjainkban is a polgárok szórakozására és kikapcsolódására.

Tágan értelmezve a Kossuth tér földrajzi kiterjedését, a téren az első és egészen a 2. világháború végéig tartó szórakozási lehetőség az Országház előtti uszodák voltak. A rakpart és a tér azonban a főváros tulajdonában voltak, amely számos összeütközést eredményezett e kérdésben a város és a Ház között. Házelnökök sora panaszkodott rájuk és próbálta bezáratni a főváros számára bevételt hozó létesítményeket – sikertelenül. Előadásunkban részletesen bemutatjuk a fenti vitát, illetve a fürdők történetét.

A tér városi karakteréhez, beágyazódásához nagyban hozzájárultak a főleg a 30-as években megszorodó kávéházak, amelyek némelyike a kommunista rendszer idején is tovább működött. Kutatásaink során számos új, eddig nem ismert kávéházakra, vendéglátóegységekre is bukkantunk, illetve sikerült tisztázni sok kronologikus kérdést és gazdagítani a kávéházi élet történetét.

Jól látható, hogy a téren a szórakozás „helyei” a szocializmus időszakáig a tér peremeihez kapcsolódnak, ettől kezdve azonban a politikai reprezentáció tereibe is beengedték a szórakoztató elemeket – igaz szorosan kapcsolódva a politikai-állami reprezentációhoz: az állami ünnepek alkalmával feltűnt a térzene. Ebben az időszakban még játszóter is működött a téren.

A rendszerváltást követően nem csak politikai, de kulturális értelemben is kinyílt a tér. Különösen az ezredfordulót követően rengeteg olyan eseményt rendeztek a téren, amely semmilyen formában nem kötődött a Házhoz, illetve a tér reprezentatív funkciójához: gyermeknapi rendezvények, korcsolyapályák, fesztiválok vonzották a tömegeket. A tér rekonstrukcióját követően az Országház és a tér méltóságát tiszteletben tartva már visszafogottabb, de markáns kulturális szórakozási lehetőséget várják a térre látogatókat: múzeum, kiállítóhelyek és rendszeres térzene.

Debreczeni Droppán Béla

A Múzeumkert térhasználatának két évszázada

Az előadás a Magyar Nemzeti Múzeum kertjének történetét térhasználatán keresztül mutatná be: a múltban milyen funkciót szántak neki és milyeneket látott aztán el. Ebből a szempontból már nagyon érdekes a múzeumtelek 18. századi története is, amikor érseki birtok volt, majd a 19. század első fele, amikor már intézményi területnek számított, de még nem rendezték átfogóan, amelyre a mai, Pollack Mihály tervezte múzeumpalota elkészülte után, az 1850-es években közadakozásból kerülhetett csak sor. Természetesen a Múzeum „külvárának” 1848-49-es közhasználatáról is szó esik. Az 1848. március 15-én és az azt követő hónapokban tartott népgyűlések nyomán 1898-tól folyamatossá vált a forradalomra és a szabadságharcra való emlékezés a Múzeumkertben. Részletesen bemutatásra kerül a múzeum előtti tér az emlékezés színtereként és a politikai gyűlések helyszínéként, valamint kegyeleti helyként, ahonnan a nemzet nagy halottait kísérték utolsó útjukra (pl. Teleki, Kossuth, Jókai, Görgei, Ady stb.). A múzeumi park 1855-57-es telepítésétől fogva a környékbeliek kedvelt pihenőkertjévé, egyúttal a gyermekek egyik kedvenc játszóterévé vált, mi több szerelmi találkahellyé és az egyetemek

közelsége miatt tanulóhelyé is. Ezeken a természetesen kialakult funkciókon kívül a nem rendeltetésszerű térhasználatról is megemlékezne az előadó, arról, hogy 1945-ben valóságos harctér, 1956-ban pedig löállítás lett a kert. Az utóbbi évtizedekben a Nemzeti Múzeumot övező park különböző fesztiváloknak és szakmai rendezvényeknek is helyett adott. Sokféle közhasználatról beszélhetünk tehát és így folyamatosan előkerültek a területhasználati konfliktusok, amelyekről szintén hallhatunk majd.

A Múzeumkert az elmúlt százötven-kétszáz évben fontos köztérre vált, tehát a városlakók hétköznapi, másrészt ünnepi térhasználatáról is bőven van mit szólni.

Décsey Sándor

Tó a város szívében – a tapolcai Malom-tó közösségi színterré válása

A régészeti leletek alapján Tapolca területe körülbelül 6000 éve lakott. Ebben talán a legjelentősebb szerepe az egész évben 16-18 fokos vizet adó forrásoknak van, amelyek a tavat, pontosabban tavakat és a belőlük kiinduló Tapolca-patakok táplálják.

A 19. század második felében, amikor a borkereskedelem révén rohamléptékű fejlődés indult el, a település kissé hátat fordított a tónak. Az új utcák, az emeletes polgári házak nem a tó körül, hanem egyre távolabb épültek. A tó gazdasági területként működött, ahol malmok, kékfestők üzemeltek, haszonállatok ittak, szennyes ruhát mostak és gyermekek játszottak.

A 20. század elején a veszprémi püspökség tulajdonában lévő tó a gazdasági szerepe mellett fürdőhellyé alakult. Igazi gazdája azonban nem volt, a medret nem gondozták, a környező házak szennyvizét beleeresztették. A helyi sajtóban az 1920-as évektől nyomon követhető, hogy az idegenforgalom jelentőségét felismerők miként „lobbítottak” a tó állapotának javítása érdekében.

Az előadás a helyi és megyei sajtó, a helyi tanácsülési jegyzőkönyvek, rendezési tervek, fényképek és egyéb dokumentumok alapján azt mutatja be, hogy a 20. század második felében milyen lépések sorozatával vált a Malom-tó a város kulturális szívévé, egy országszerte egyedülálló városszerkezeti elemmé. Hogyan alakult ki a ma ismert épített környezet, milyen szobrok, emléktáblák kerültek itt elhelyezésre. Milyen szerepet játszottak a folyamatban a városvezetés, a helyi nagyvállalatok, civil szervezetek. Hogyan lett az egykori „kertek végéből” kulturális és gasztronómiai rendezvények helyszíne, minden Tapolcára látogató turista programjának „kötelező” pontja. Az előadás bemutatja, hogyan fér meg egymás mellett alig másfél hektáron, a város közepén a természet, a történelem, a vendéglátás, a csendes pihenés és az önfeledt szórakozás.

Fábián Borbála

A ferencesek kertjétől a Déri-kertig – egy kulturális kert a város közepén

Az előadásomban egyetlen kert történetének bemutatásával a 18. századtól a 20. végéig a kerteknek és parkoknak a városokban betöltött szerepének alakulását, a térhasználat funkcióváltásait is vizsgálom. A ferencesek kertje a „városi zöld” városszerkezeti, gazdasági, kulturális és szimbolikus szerepének felvázolására is lehetőséget ad. Baja jellegzetes városképének meghatározó eleme a 17. század végén, a 18. század elején alakult ki, amikor a főtér mögötti területet a ferencesek kapták meg és a templom mögött kolostorkertet hoztak létre. Baja város területe egy 8-as alakzatra hasonlít, hiszen ez a kert a város közepén kettévágta a városszerkezetet, jól elkülönítette a két városrészt. A 18. századtól a 20. század végéig a téralakítás történeti dimenzióit vizsgálva egy különleges városszerkezet alakulása, a kertnek mindennapi életben, térhasználatban betöltött szerepe is nyomon követhető. A Déri Frigyes gyáros-műgyűjtő megvásárolta kert, melyet Bajának

ajándékozott, 1925-től mint városi közpark a szórakozás színterévé vált, ahol a játszótér a családok számára nyújt kikapcsolódási lehetőséget. A városi zöldfelületek használatának történeti változása a ferencesek kertjének történetében a magánkertből közparkká változás folyamatát elősegítő társadalmi igények meghatározását is lehetővé teszi. A kert a 20. században a várostörténetével összekapcsolódva szimbolikusan is kifejezi Baja városfejlődésének lehetőségeit, alakulását. Az első világháborús hősök emlékművének elhelyezésével 1933-tól a város reprezentatív, a történelmi emlékezet számára kiemelt helye lett. A szerzetesek testi és lélek felüdülést szolgáló kolostorkertből a 20. században lett Baja város közttere, mely egy közparknál több, hiszen nemcsak a város közepén elhelyezkedő kert, hanem a történelmi emlékezet tere, kulturális kert.

Fabó Beáta

A Városliget szerkezeti változásai

A Városliget parkká alakulása óta állandó változásokon ment keresztül (szerkezet, hangsúlyok, zöld terület - beépített terület aránya, épületek által elfoglalt terület, vízrendszer, úthálózat, stb.). A park önmagában illetve a városhoz kapcsolódva, megtervezett vagy ad hoc jelleggel formálódott. Ezeknek a háttérben a mindenkori hatalmi erőviszonyok, a tervezői elképzelések, olykor magánkezdeményezések álltak. Az előadásomban ezeket a szerkezeti változásokat, a liget súlypontjainak vándorlását vázolom fel egy-egy fontosabb momentum kiemelésével.

A főbb szerkezeti változások:

A területet a XVIII. század végéig mocsár és homok foglalta el. A XIX. század első felében parkká alakították. A század közepén egy részét a vasútvonal elszakította, majd nagy területet leválasztottak Állatkert céljára. Az itt feltárt termál gyógyvíz megalapozta a liget fürdőkultúráját. A század végén rendezett két országos kiállítás

nagy területet vett igénybe az az első park központi részén illetve kiterjedt később a tó környékére is. Az Andrássy út kiépítése következtében és a millenáris ünnepekkel kapcsolatosan tervezetlen, mégis egységes kialakítású tér (későbbi Hősök tere) formálódott az Andrássy út végén. A század elejére a liget különböző részein nagyszámú, jelentős tömegű reprezentatív középület jelent meg a kultúra (múzeumi, színházi), vendéglátás, szórakoztatás (korcsolya, cirkusz), fürdés szolgálatára. A liget ekkorra urbanizálódott. Az Andrássy út folytatásában (lezárásában) illetve az Andrássy út meghosszabbítása mellett tervezett fürdőkomplexumból csak a fürdőépület valósult meg. A két világháború között az első nagy kiállítás helyén évenként elbontásra kerülő vásárváros települt. A Hősök tere nemzeti-nemzetközi jelentőséget kapott, zöld részeit elvesztette. A kommunista, majd a szocialista rendszerben a politikai hatalom megalomán teret alakított ki az eredeti XIX. század eleji rondó szétroncsolásával, a politikai reprezentáció, majd a kulturális decentralizáció szolgálatára. A vásárváros területe megnövekedett, sőt épületei részben állandósultak. A vásár kitelepítésével az 1970-es évek közepén a liget visszanyerte az itteni zöld területet, azonban elvesztette a hagyományos szerkezetét, a rondótól vezető korzót a szökőkúttal.

Fatsar Kristóf

Rudolph Witsch és a Batthyány-erdő – A Városliget közparkká alakítására tett első komoly kísérlet

Heinrich Nebbien (1778–1841) 1816-os pályaműve a Városliget kialakítására a magyarországi kerttörténet kiemelkedő jelentőségű és sokszor idézett forrása. Kevésbé ismert azonban Rudolph Witsch (1773–1826) városligeti beavatkozásának jellege és jelentősége, holott Nebbient bő másfél évtizeddel megelőző fejlesztései meghatározták Nebbien pályaművének több strukturális jellegzetességét is.

A hazai kerttörténeti kutatásban egyelőre még szerény hely jutott a koblenzi születésű és – tájépítészeti és építészeti munkássága ellenére – elsősorban mérnökként tevékenykedő Witsch-nek, akinek életrajzi adatait a Városliget korai történetének feltárására irányuló jelen kutatás tárta fel. Munkásságáról annak ellenére keveset tudunk, hogy a korszak angolkert-szaktekintélye, Kazinczy Ferenc szeniális kertépítésznek tekintette, sőt hirdette.

Witsch első bizonyítottan tájépítészeti munkája a Városligethez kötődött. Batthyány József (1727–1799) bíboros hercegprímás halála előtt pár hónappal vette zálogba a Városligetet Pest városától azzal a céllal, hogy ott a város lakossága számára nyilvános kertet létesítsen. Emberbarát szándékának végrehajtásában halála megakadályozta, Witsch így nem tudott nagyon sokat keresztülvinni a kivitelezési munkákból. Mindazonáltal ezek mindvégig nagy lendülettel folytak, és Witsch 1799. október 19-én, Batthyány halála előtt négy nappal kelt levelében már komoly előrehaladásról számolhatott be a primásnak.

Witsch beavatkozásairól mindmostanáig kevés szó esett, és a fennmaradt források is végesek. Az alkotás legfontosabb elemei ugyanakkor rekonstruálhatóak Witsch saját kezű térképe alapján, és azokat hűen tükrözi az 1813-as pályázatra egyik (autográf?) tervlap is. Az előadás Witsch városligeti fejlesztéseit mutatja be, valamint azok hatását Nebbien későbbi művére.

Fazekas Zsuzsanna

A szocialista ünnepi tér kialakítása az 1950-es évekbeli Budapesten

A második világháború utáni Magyarországon a megszilárduló Rákosi-rendszer idején az új hatalmi elit különböző módszerekkel próbálta megszállni a városi teret. Ez egyszerre jelentett szimbolikus és valós térfoglalást, a városi tér átalakítását, amelynek célja az volt, hogy Budapestből szocialista várost alakítsanak ki, ahol a

városi terek az új rendszer speciális igényeit szolgálják ki.

A világháborús pusztítás után újjáépülő Budapest példáján jól látszik, hogy az új hatalom emlékművekkel, köztér-átnevezésekkel és szocialista városi terek kialakításával próbálta kialakítani az ország új szocialista fővárosát, amely Moszkvát tekintette példaképnek. Budapest mellett a többi szovjet megszállású ország fővárosaiban, így Kelet-Berlinben vagy Varsóban is hasonló folyamatok zajlottak le.

Az 1950-es évek Budapestjén az új nemzeti stadion, a Népstadion felépítése mellett a legnagyobb léptékű beruházás az új szocialista ünnepi helyszín kialakításához kapcsolódott. A hatalmasnak kialakított Sztálin tér (később Felvonulási tér) a Városligethez kapcsolódva, a moszkvai Vörös teret imitálva és Sztálin többméteres szobrával megszentelve szándékosan arra lett tervezve, hogy kiszolgálja az új rendszer tömeges ünneplési igényeit és helyszíneként szolgáljon a tömegfelvonulásoknak.

Előadásomban Budapest városi tereinek és a szocialista rendszer speciális térbeli igényeinek interakcióját kívánom vizsgálni a Sztálin tér példáján keresztül. Be kívánom mutatni a szocialista ünnepi terek szovjet modelljét, hogy miért voltak speciális ünneplési igényei a szocialista rendszereknek, az új magyarországi rendszer hogyan szakított a korábbi ünneplési gyakorlatokkal és az ezeket szolgáló terekkel, és hogy a magyar döntéshozók miként próbálták meg alkalmazni a szovjet modellt a történeti Budapestten. Előadásomban korabeli cikkek, valamint pártiratok alapján kívánom rekonstruálni ezt a folyamatot.

Fleisz János

A Szent László tértől az Egyesülés teréig. Nagyváradi mai főtere, mint a szimbólumok harcának fontos területe

Az előadás a fellelhető forrásanyagokon keresztül szeretné ábrázolni Nagyvárad mai főterének, az egykori Szent László, ma Unirii (Egyesülés) térnek a kialakulását, fokozatos beépítését és rendezését, használatának és ehhez kapcsolódó tapasztalatoknak és jelentéseknek különböző dimenzióit. Körvonalazza a főter általános jelentőségét a város életében, arculatának formálódását a 19. század végéig, illetve a 20. század elejéig. Illusztrálja, hogy a város életében kiemelkedően fontos köztér hogyan vált a hatalom szimbolikus eszközévé és kifejezőjévé. Az első világháborút követő változások következtében Nagyvárad főtere a szimbólumok harcának egyik fő színterévé vált. A hatalomváltás és a román nemzetépítési törekvések hatására 1919-1940 között végbemegy a tér metamorfózisa, a visszatérés négy éve alatt pedig 1940-1944 között lényeges ellenkező irányú változások történnek, majd a kommunista időszak rányomja bélyegét hosszú időre a tér szimbolikájára. A posztkommunista szakaszban a szimbolikus nemzeti ellentétek kivetítődnek Nagyvárad főterére is, anélkül, hogy konfliktusokba torkoljanak. Az előadás foglalkozik a tér mai helyzetével, a modernizációs törekvéseknek a helyi társadalom általi recepciójával, a hely szellemével és ennek lényeges módosulásával, valamint a társadalmi tér megélésével a város mai lakói által. Az összegzés rendszerezi az utóbbi másfél században végbement folyamatos átalakulást, egyúttal megpróbál párhuzamokat vonni, a más városok központi közterein végbemenő folyamatokkal, feltérképezve a hasonló vagy eltérő tendenciákat.

Gidó Csaba

A vasútállomási parkok, a település és a vasúti sínek világa közti átmeneti tér

A 19-ik században a vasúti állomások, pályaudvarok idegenszerű toldalékként jelentek meg a települések peremterületén. A vasút mellé települt ipari létesítmények, a zsúfolt forgalom, a szennyezett, zsúfolt környezet hangulatának

enyhítésére a vasúti társaságok zöldövezeteket, virágágyásokat igyekeztek kialakítani a város és a pályaudvar találkozási pontjánál. A 19-ik század második felében a MÁV által kidolgozott állomás típusterveknél nagy gondot fordítottak az állomások körül létesítendő virágoskertre, a gyepesítésre, fásításra. Hárs-, gesztenye- és eperfákat ültettek. Az állomások körül kialakított kis parkok rendezése a vasúti személyzet munkakörébe tartozott. A csíkszeredai állomás mellett Aczél Ödön vasúti osztálymérnök szorgalmazására park létesült, amely az Erzsébet liget nevet kapta. A parkban állították fel a város első köztéri szobrát, Erzsébet királyné mellszobrát 1910. szeptember 11-én. Itt létesült a település első szökökútja illetve tenispályája. Az Erzsébet-liget a város lakosságának és az utazó közönségnek közkedvelt, találkozó helyévé vált. A előadásomban, tanulmányomban az erdélyi vasúti állomások mellett létesített zöldövezetek, parkok történetét, a vasút és város közti köztér szerepüket követném végig, részletesebben kitérve a csíkszeredai Erzsébet liget történetére. A vasúti parkok többsége ma a legtöbb esetben az állomások környékének elhagyatott helyei, érdemes volna nagyobb figyelmet fordítani rájuk és visszaállítani eredeti rendeltetésüket.

Granasztói Péter

Paprika Jancsától a Mickey egérig. Szórakozás és térhasználat összefüggései a Városligetben

A Városliget a 19. század elejétől a 20. század első felére óriási átalakuláson ment keresztül: Pest városától távol található kiránduló helyből egy nagyváros széles társadalmi rétegeinek lett szórakozó, és nyilvános tere. A térhasználat és annak egyik lenyomata, a különböző típusú szórakozó és egyéb „szabadidős” helyek épített környezete és helyei is folyamatos átalakuláson, helyváltoztatáson mentek keresztül. Bár minden társadalmi réteg helye-tere megtalálható volt a ligetben, az egyszerűbb,

alsó társadalmi rétegek igényeit kiszolgáló terek folyamatosan szorultak ki, vagy a liget kevésbé frekvenciált részeibe kerültek. Mindezen terekben tapasztalható átalakulások mögött azonban alapvető társadalmi és kulturális változások is meghúzódtak, kitapinthatóak voltak. A hagyományos kisvárosi-falusi szórakozási szokások egyre kevesebb embert érdekeltek a városi tömegek egyre újabb hatásokra és egyre városiasabb, modernebb tartalmú szórakozásokat igényeltek. A 20. század első évtizede, de leginkább az első világháború után a szórakozási szokások tartalmában és helyeiben is gyorsütemben kezdtek megváltozni, a tömegszórakozás, a tömegkultúra új a modern világnak megfelelő formái jelentkeztek. Mindezek a változások a ligeti szórakozásokat is elérték, a mutatványosok, a szórakoztatók a folyamatosan igyekeztek megújítani szórakoztató vállalkozásaik tartalmát-formáját.

Ez különösen élesen jelentkezett a Vurstliban, aminek mutatványosai az 1910-es évekig tudták követni a tömegek egyre modernebb és városiasabbá váló igényeit. Ekkor fejeződött be a hagyományos tematika és tartalom által dominált Vurstli virágzó időszak, akárcsak a varietéké és a cirkuszoké is. A megújulási kísérletek ellenére a Vurstli állapota lehangoló volt a 1920-as évek második felétől, sok mutatványos hétköznapi zárva tartott, a Baroccaldi cirkusz is megszűnt. „A Vurstliban nem kell tolongani, nincs publikuma a ringlispíleeknek, fél órát állnak” írták a kortársak, de a hintákon is sokszor csak az előhintázók, vagyis a „gusztus csinálók” ültek és a Feszty körkép se érdekelt már sok embert. A modernebb, pl. amerikai tematikák mellett a mozi lett egyértelműen a legnépszerűbb tömegszórakozás az első világháborút követően.

Az előadásomban ennek a változásnak a tartalmi elemeit elemezném esettanulmányokon keresztül, rekonstruálva kronológiáját és bemutatva a térhasználatra tett hatását.

Gyimesi Emese

A városi tér gyerek szemmel – Pest-Buda a 19. század közepén

Bár napjainkban mind Budapest városának története, mind a gyermekkor története egyre népszerűbb kutatási területnek számít, kevés olyan példa van, amely a 19. századi társadalmi (és ezen belül a gyermek) térhasználatot a város által kiváltott érzelmi reflexiók kontextusában vizsgálja. Tervezett előadásom célja, hogy ezt a kérdéskört jórészt mindmáig feltáratlan vagy kiadott, de keveset elemzett forrásokon alapuló konkrét esettanulmányok segítségével közelítse meg. Egyik fő célom, hogy olyan forrásszövegek kerüljenek elő, amelyek intenzíven foglalkoznak a hétköznapi térhasználat mibenlétével, jellemzőivel. Bár számos kutatási irányvonalra gyümölcsözően hatott, hogy a tér és az identitás fogalma kiemelten fontos analitikus kategóriává vált, az érzelmek kutatása a várostörténetben mindmáig szinte hiányzó és módszertani problémákkal küzdő területnek számít. A gyermekkori várostapasztalat külön elemzését többek között azért tartom fontosnak, mert a 19. század második felében állandó hivatkozási alapként szerepel a különböző önéletírásokban a város hatalmasnak érzett átalakulására való reflexiók során. Ennek keretében Kánya Emília és Podmaniczky Frigyes önéletírását szeretném összehasonlítani. Az utóbbira nemcsak azért fektetek jelentős hangsúlyt, mert a korabeli várostörténet megkerülhetetlen alakjáról van szó, hanem azért is, mert ez az írása még a híressé vált várospolitikai tevékenysége előtti korszakra vonatkozik, az 1830-as, 1840-es évek Pest-Budájára, amely kevesebb alkalommal kerül a kutatói figyelem középpontjába. Az összehasonlítás emellett a gyermekkor kontextusában azt is megmutathatja, hogy az adott személy neme befolyásolta-e (és ha igen, akkor milyen módon) az egyéni térhasználatot. Mivel Podmaniczky és Kánya Emília az 1830-as évek Pest-Budáját ismerték meg gyermekként, érdemes összehasonlítani tapasztalataikat a következő generáció élményeivel, akik az 1850-es, 60-as években

élték gyermekkorukat. Szendrey Júlia és Horvát Árpád fiúgyermekének kiadatlan levelezése és naplószerű írásai egyrészt arról árulkodnak, hogy milyen volt az egyre növekvő Pest-Buda a tizenéves koruk első éveiben járó fiúgyermekek szemében. Másrészt pedig arról, hogy a város egyes részei (különösen az általuk sokat látogatott Városliget) milyen funkciót töltek be a polgárcsaládok életében.

Gyulai Éva

Közterek és közös terek a 16–17. századi Miskolc mezővárosban

Miskolc mezőváros törökkor térhasználatában megmaradt a két „klasszikus” középkori tér, a piac és a templom, igaz, módosul használatuk. A hetipiacok helyszíne, Miskolc főutcája már elnevezésében is legfontosabb közösségi használatára utal, ugyanis Piac a neve, a kora újkorban viszont ez a hosszú utca kettéválik Derék Piacra és Alsópiacra, az előbbi a nagyobb presztízzsel rendelkező utcarész, amelynek telkein az egyre nagyobb számú miskolci nemesi elit lakik. Speciális használatához tartozik, hogy a vérpados is itt állítja fel a pallosjoggal rendelkező mezőváros joghatósága, 1698-ban magát a főbíró is a Piacon végzik ki. Az országos vásárokat azonban nem itt, hanem az egykori Újváros utcáin tartják. A középkori Avasi templom megmarad a hitélet legfontosabb helyszínének a reformátussá vált város életében is, sőt a 14. század végén létesült újváros plébániatemplom 1544. évi pusztulásával az egyetlen istentiszteleti hely lesz egészen a 17. század végéig, a fából ácsolt Deszkatemplom felépüléséig. Az Avasi templom a város társadalmi rendjét és hierarchiáját is leképezi, szégyenpad áll benne a penitenciára kötelezett bűnösöknek, a padok „jobb” üléseit a városi elit szerzi meg, ezek öröklődnek, és az előkelő családok ide temetkeznek. Az Avasi templom a török pusztítás nyomán elveszti gótikus tornyát, ezért az 1550-es években különálló harangtorony épül mellé, amely sajátos közösségi funkciót is kap azzal, hogy a város

lakossága a török és a rendi háborúk pusztításai előtt itt tárolja értékeit. A palánkkerítéssel körülvett Avasi templom a város közéletének is színhelye, hiszen a templomban tartják a bíróválasztást, sőt a templomhoz és körülötte lévő szabad térséghez kapcsolódik a mezőváros igazgatásának egyik sajátos intézménye, „a város állatása”, a közösséget érintő legfontosabb kérdésekben ugyanis a vezetők ide hívják össze a mezőváros polgárait, az ügyeket megtárgyalandó. Miskolc királyi mezőváros a 16. század közepe óta saját székhellyel is rendelkezik, a király ugyanis a Derék Piac folytatásában egy telket adományoz a töröktől sokat szenvedett Miskolcnak közösségi célra, itt épül fel a városháza. A temetők is a közös használatú terekhez tartoznak, a kor újkorban több új sírkert is létesül a város szélein.

Harlov-Csortán Melinda

A Felvonulási- majd Ötvenhatosok tere elmúlt 60 éve (1951-2011)

A budapesti Városliget nemcsak az egyik első közparkunk, hanem egy olyan különleges területe a magyar fővárosnak, melyből egy szelet köztérre lett. Ez a sarokterület többé nem a park, mint zöld terület része volt, hanem kezdetben a hatalom és az irányított szórakoztatás helyszíne; 1956-ban történelmi és politikai „csatater”; majd a rendszerváltást követően az emlékezet helye és ugyanakkor a civil, és az üzleti szféra szórakoztató helyszíneként szolgált. Fontos kiemelni, hogy a budapesti világörökségi helyszín kibővítésekor (2002-ben) az említett terület, mint védőzóna az örökségesítési folyamatok tárgyává is vált a nemzetközi dokumentumok alapján. Ezek a sűrűn változó funkciók mindvégig és egyaránt hatást gyakoroltak a városlakók közösségi- és identitásformálására valamint mindennapi életére is. Egy relatív kicsiny területe a városi térnek betekintést enged a hatalom térhasználatának gyakorlatába, az ország történelmébe és a változó típusú hivatalos és civil szabadidős tevékenységi gyakorlatokba valamint a mindezekben szerepet

játszó csoportokra és szándékokra is rávilágít. A tervezett előadás célul tűzi ki a Felvonulási- majd Ötvenhatosok terének nevezett terület elmúlt 60 évének (1951-2011) áttekintését elsődleges forrásanyagok és a rendelkezésre álló vizuális és audiovizuális források felhasználásával. Az előadás célja, hogy a városi köztér funkcióváltásait, társadalmi jelentőségét és az eltérő szórakozási és szórakoztatási fázisokat kritikus vizsgálat alá helyezze.

Hidvégi Violetta

Két épület – két sors

A „Feszt-pavilon”

Elsőként téma a napjainkban nagy nyilvánosságot kapott Feszt-pavilon néven elhíresült épület. 2017 őszétől már három példányával is találkozhatunk a Városligetben. Ez a rendkívül vonzó kiosk kutatásaim révén vált ismertté, és szeretném közreadni hiteles történetét, mert az interneten féligazságok keringenek. Gruber Antal cukrász 1860-ban a Ligetben működő három városi és egy magán vendéglátóhelyet egy újabbal kívánta szaporítani a „finom” közönség igényeinek kielégítésére. Fagylaltot, kávét és frissítőket kínált volna vendégeinek. Csődbejutása után Voigt Vilmos, egykori vendéglős jelentkezett építési szándékkal. Feszt 1862-es ízléses tizenkét szögletű pavilon tervét Strohoffer István ácsmester valósította meg. A megépült kiosk 1884-ben az Országos Kiállításra készülve Klein H. János vállalkozó munkája nyomán jelentősen kibővült.

Egy tiszavirág-életű gyermekszínház a Városligetben

Kratochwil Ferenc tanító és zongoramester 1868 májusában folyamodott Pest város tanácsához egy gyermekszínház felállításáért. Magyar, német és francia nyelvű előadásaival az ifjúság szórakoztatását és nevelését tűzte ki célul. A Buzzi Bódog építőmester tervei szerint emelt színház 1870. május 1-jén nyitotta meg

kapuit a ligeti Köröndtől északra a mai Dózsa György út mentén, a Benczúr utca tengelyében. Az építető alig négy hónapig tartó működés után üzemeltetési jogát vállalkozó társára ruházta. Két év alatt azonban Buzzi Bódog is belátta, hogy sem a hely nem alkalmas erre a célra, sem a kor nem megfelelő a nyereséges működtetéshez. A Sugárút megnyitását kísérő szabályozások folytán Pest város közgyűlése 1872 szeptemberi döntése értelmében a színháznak három évvel felhúzása után nincs helye a Ligetben. Az épület a mai Klauzál, az egykori István téren Miklósy Gyula igazgatása alatt népszínházként támadt fel 1872 októberében. 1874. január 4-én azonban tűz ütött ki az épületben, amely az év végén végleg bezárta kapuit.

Horváth Csaba

**A közterek, mint a toborzás és az azzal kapcsolatos konfliktusok helyszínei
Kolozsváron a francia forradalmi és napóleoni háborúk idején.**

Egy 1799-es eset margójára.

A francia forradalmi és napóleoni háborúk idején a Habsburg hadsereg négy ízben is komoly vereséget szenvedett Franciaországtól. A területi veszteségek mellett jelentős volt az emberáldozat is. Ilyen körülmények között folyamatosan szükség volt újoncokra, akik pótolhatták a megnyírbált állományt.

Az újoncok bevonzására rendezett toborzások rendszerint a települések főbb terein, piacán zajlottak. Kolozsváron a Főtéren (akkori nevén Nagypiacon) levő Fiskus kocsmá volt az újoncozás helyszíne. Jelen kutatás arra szeretne fényt deríteni, hogy a XVIII–XIX. századok fordulóján a közterek milyen szerepet játszottak a toborzásban, illetve a katonaság és a kolozsvári lakosság közötti konfliktusokban. A tanulmányunkban külön kitérünk egy 1799-es esetre. Ezen év virágvasánáján a Nagypiac keleti felében lezajlott egy tömegverekedés, mely a városban jelenlevő

toborzó tisztek és a helybeli piarista liceum diáksága között tört ki, a tanulók körében elterjedt híresztelések miatt.

Ignác Károly

A köztér mint politikai csatatér. Az utca szerepe a választási kampányokban Budapesten 1920 és 1939 között

A dualizmus kori, szűk választójogon alapuló választási kampányban a közterület alárendelt szerepet játszott Budapesten, ugyanakkor a képviselőjelöltek az utcai jelenléttel (például a választókerületet átszelő körmenettel, a választás napján a szavazóhelyiséghez történő közös vonulással) tudták bizonyítani a tömegtámogatottságukat. A választójog kiterjesztésének köszönhetően a Horthy-korszakban már jóval nagyobb tömegek váltak aktív részeseivé a választásnak és a kampánynak, miközben a világháború, majd az azt követő forradalmi események a plakátok és rölapok robbanásszerű elterjedését eredményezték – ez az 1922-es választás „plakátharcában” is megmutatkozott. E kettős kihívás felerősítette a hatalom már korábban is meglévő törekvését a nagyvárosi tér politikai kontrollálására, így a választási kampányok szabályainak szükségszerű pontosítása és bővítése az 1920-as évek közepén egy igen szigorú korlátozásban öltött testet. A választás rendjének fenntartására hivatkozva már 1920-tól tiltották a választási körmeneteket, majd felléptek az „ízléstelen és káros hatású plakátháború” ellen is.

Az előadás a fenti változásokon, a közterületen folytatott kampány jogi szabályozásán túl bemutatja e keretek között a választási szereplők (pártok, jelöltek, kortesek, egyének) hogyan, milyen eszközökkel igyekeztek az utcán politizálni, külön tárgyalva az 1925 előtti, „amerikai típusú” és azt követő, korlátozott fővárosi kampányokat. Kitér a választási térhasználat általános módszereire, mint a tömeggyűlések, a plakátok, a rölapok vagy a választás napján történő mozgósítás, valamint a két világháború közötti újításokra (szendvicsember, utcai fényreklám stb.) is.

Kapusi Krisztián

Láncos hinta, mókuserék, rakéta mászóka – az államszocializmus eltűnő játszóterei (miskolci példák)

Végtelen a parkokhoz fűződő asszociációk sora. Díszesen üdék, romantikusan andalítók, giccsesek, árnyasak, rejtelmesek, kísértetiesek... A park gyakorta ihletet ad zeneműhez, képzőművészeti, szépirodalmi alkotáshoz, miközben maga is műremek, tájépítészeti kompozíció. Kertek, ligetek, sétányok alkotják, szökőkutak, játszóterek, csónakázótavak színesíthetik, de még strandfürdőt, vidámparkot, állatkertet is körbenőhet a területe.

A közparkok altípusai a lakóterületi parkok, vagyis a lakótelepeket övező parkosított terek, zöldfelületek. A kortárs közvélemény érdeklődése által elkerült, műemléki vagy egyéb védettségre nem jogosult városképi tényezők eltűnnek, átalakul a lakótelepek arculata („panelprogram”), korszerű játszóterek váltják a láncos-hintás, glóbuszt vagy rakétát imitáló mászókával, beton ping-pong asztalokkal jelölt elődeiket. Nostalgia, esztétikai vagy értékre utaló ítélet nélkül leszögezhető, hogy mindezek meghatározták, befolyásolták közel egy fél évszázad hétköznapjait. Korspecifikus formavilágot, látens vagy nagyon is manifeszt propagandát tükröznek, a változásokkal feledésbe merülnek, átsiklik felettük a sietős tekintet és a fiatalabb generációk tudomást sem vesznek róluk, szinte nyom nélkül el is fognak tűnni. Jó szem és történelmi érzékenység kell ahhoz, hogy valaki rácsodálkozzon a köztereinken maradt régi (rendszerváltozás előtti) utcabútorokra, városképi elemekre, olyanokra, mint a félgömb alakú beton virágtartók, piros deszkás pihenőpadok, játszótéri tartozékok a rakétát és glóbuszt imitáló mászókatól a beton ping-pong és sakkasztalon keresztül a láncos hintáig.

Levéltári források (tanácsülési és vb jegyzőkönyvek) felhasználásával, valamint egy családtörténeti képregény-sorozat (Privát félmúlt Miskolcon) személyes emlékeit idézve próbáljuk lassítani az elkerülhetetlen folyamatot.

Kiss Dávid

1957. május 1. és előzményei

Magával az 1957. május 1-jei ünneppel már egy korábban megjelent tanulmányomban foglalkoztam. (A beletörődés ünnepe: 1957. május 1. In. Társadalom és Honvédelem 2007. XI. évf. 1. sz.) Ez az írásom csupán az 1957-es események bemutatására szorítkozott.

További kutatásaim során újabb források kerültek elő azzal kapcsolatban, hogy 1945 után hogyan ünnepelték a május elsejét, illetve arról is, hogy más ünnepeket hogyan szerveztek meg a Városligetben, vagy annak közvetlen környezetében. A forrásokból kiolvasható, hogy az ünnepek szervezésénél több esetben a már korábbi rendezvények programjából, stb. merítettek. Lényeges hasonlóság volt az 1948-as és az 1957-es május 1-jék között.

Az 1948-as ünnepség nem sokkal az Magyar Dolgozók Pártjának a megalakítása előtt volt, fontosnak tartották ezt az eseményt a két párt egyesülésének a szempontjából. A későbbi Felvonulási téren és a Városligetben szervezett ünnepséget egy több irányból szervezett felvonulás előzte meg, amelynek során a résztvevők végigmasíroztak az egész városon. Az 1957-es munka ünnepének a koreográfiája is nagyon hasonlított ehhez. Nem véletlenül, hiszen a rendszer ekkor azt próbálta üzeni az embereknek, hogy vissza akarnak térni az 1948-as alapokhoz. Szimbolikus megnyilvánulása volt ennek ez az ünnepség is, az már más kérdés, hogy politikai téren mindezt mennyire valósították meg.

Az 1945–1947-es május 1-jék, amelyeket a két munkáspárt együtt rendezett, is sok szempontból hasonlítottak az 1948-ashoz. Az előadás elsősorban azt kívánja vizsgálni, hogy az 1948-as és 1957-es rendezvény miben különbözött és miben tért el egymástól, hiszen mind a kettő egy-egy korszak nyitányához volt köthető. Ugyanakkor az ezek korábbi előzményeinek a vizsgálata is lényeges tárgyat kell hogy képezze a vizsgálatnak. Az 1957-es rendezvény ugyanakkor eltért a korábbiaktól (50-es évek) és a későbbiektől is.

Kocsis János Balázs – Düll Andrea

Budapesti térváltozások – utcák, közterek megújulásának ambivalenciái

A szocialista időszak városait a szürkeség, a kopottság, az elhanyagoltság jellemezte, amit Szelényi és Konrád kisebb fokú városiasságnak ír, illetve a korábbi eljáró életmódot az otthonülő váltotta föl a hatvanas években. A közterek jelentőségének csökkenése, azok leromlása párhuzamosan zajlott a városok belső részeinek társadalmi átalakulásával, a népesség csökkenésével és átlagos státuszának romlásával, köszönhetően eleinte a középső rétegek lakótelepekre, majd társas- és végül kertes házas övezetbe költözésének.

A rendszerváltást követő évtized annyiban hozott jelentős változást, hogy a belső részek terei, utcái leromlása felgyorsult, köszönhetően a mag további funkcióvesztésének, ami elsősorban a kereskedelem terén jelentkezett, a városszéli, későbbiekben a magot körülvevő övezetben megjelenő bevásárlóközpontokkal, nagy alapterületű üzletekkel.

A várakozásokra rácafolva az ezredforduló környékén elsőként a szórakozni vágyó fiatalok fedezték föl a belvárost, amit a kereskedelmi és gazdasági tevékenységek újra megjelenése követett. A köztereket és utcákat kezdték birtokukba venni az egyre inkább eljáró életmódot követők. Számos utca és tér

alakult át ennek hatására a Ráday utcától és a Liszt Ferenc tértől a Bartók Béla útig és a Lövőház utcáig, nem említve a számtalan kisebb kezdeményezést, nem tagadva, hogy a főváros legjelentősebb bevásárló-utcája, a Rákóczi utca, továbbra is tetszhalott. Előadásunkban ezeknek az újjáéledő terek és utcák társadalmi és környezetpszichológiai jellegzetességeit vázoljuk föl és elemezzük.

Kocsis János Balázs – Fáczányi Zsuzsanna – Keresztes-Sipos Andrea

A dzsentrifikáció által megjelenő új városi zöldfelület-használati igény és annak megvalósulási lehetőségei Budapest belvárosi kerületeiben

Budapest belső részei az 1960-as évektől kezdve népességvesztéssel párosuló hanyatláson mentek át, amely az 1980-as évek második felétől a városon kívülre irányuló szuburbanizáció erősödésével tovább fokozódott. A kiköltözési hullámoknak – mind a szocialista időszakban, mind utána – egyik fontos hajtóereje a rendezett és zöld környezet iránti vágy. Az 1960–70-es évek kiskertjei, hétvégi házai és nyaralói e vágnak egyértelmű jelei, éppen úgy, mint a budapesti városhatáron belül és kívül gyorsan növekvő kertvárosi területek. Ezzel párhuzamosan a városi közterek, benne a zöldfelületek, erősen leromlottak.

Az ezredforduló után új jelenségek alakították át a város társadalmát. Az addigi hanyatló lakosságszámot, elöregedést, slumok kialakulását előrevetítő tendenciákat, fiatal, tehetősebb generációknak a központi részekbe meginduló beköltözése váltotta föl, ami a köztér új szemléletű használatában is megnyilvánult. A fizikai és épített környezethez való viszony megváltozott, fontossá vált a helyi identitás, a közösséghez tartozás és a közösségi köztér, a belvárosi zöldfelület iránti igény.

Vizsgálatunkban két markáns, közösségi használatú kerttípust elemzünk, melyek a fenti átalakulást tükrözik. A nagy számban megjelenő közösségi kertek a

földhöz, a táplálék előállításának képességéhez való visszatérés által olyan alapvető igényekhez kapcsolódnak, amelyek urbánus szövetben az eddigi városhasználat szellemében nehezen teljesültek. A találkozók-tertek a romkocsmá mozgalomra visszautaló kezdeményezések, melyek a városi közterületen, a városi kertekben való „otthonlét” színtereivé váltak. Mindkét kertforma által a városlakók öntevékenyen birtokba tudnak venni városi üres területeket, részt vállalva ezzel a városi zöldfelületfenntartásban is. A kertekben olyan aktív szomszédsági közösségek alakulhatnak, amelyek szélesebb körben is képesek érdekeik érvényesítésére. Esetenként mindkét típusból két-két kertet elemzünk.

Magyar Erzsébet

„Társalkodási kertek, promenádok, mulató- és népkertek”

Magánkertek és városi parkok Bécs, Budapest, Prága és Zágráb társas életében (~1870-1918)

A 19. század utolsó harmadában a Monarchia városi parkjai európai mintákat követő, de az egymásra hatás számos érdekes példáját is mutató, mind intenzívebb kiépülésük mellett több új vonással gazdagodtak. A park, mint zöldterület sok esetben háttérbe szorult a társas élet helyi, esetlegesen országos jelentőségű létesítményei, intézményei, rendezvényei mögött.

A tanulmány első része Bécs parkjait mutatja be. A császárváros esetében külön figyelmet kell szentelni olyan fontos mintáknak, mint pl. a Ringstrasse parkjainak kialakítása, a Prater intézményesült ünnepei, illetve reprezentatív kiállításai, melyek az egész Monarchia számára követendő példaként szolgáltak, így Budapest, valamint Prága és Zágráb esetében is.

Ezt követően Prága és Zágráb városi parkjainak kialakításával, az ebben szerepet játszó legfontosabb személyiségekkel, a parkoknak a társas életben betöltött

szerepével és a helyi viszonyokból adódó sajátosságaikkal (topográfiai jellemzőikkel, valamint a használat és a közönség összetételének kérdéseivel) foglalkozik a tanulmány.

A négy város példáján azt taglalom, hogy parkjaik, kertjeik milyen közösségi szimbolikus jelentéssel bírtak egyetemes, birodalmi, dinasztikus, országos illetve nemzeti szinten. A tanulmányt Bécs, Budapest, Prága, Zágráb parkjai mint az emlékezet helyei összehasonlító összegzése zárja.

A tanulmány az ELTE Művelődéstörténeti Tanszékén 2008-ban megvédett, „Társalkodási kertek, promenádok, mulató- és népkertek” A Habsburg Monarchia közparkjai: Magánkertek és városi parkok Buda-Pest társas életében (~1870-1918) (Kitekintéssel Bécsre, Prágára és Zágrábra) című doktori disszertációm része. Budapest mellett, Bécs, Prága és Zágráb levéltáraiban, múzeumaiban és könyvtáraiban végzett kiterjedt kutatásokra épül.

Magyaróvári Fanni Izabella

A holtak városai. A temetőművészet-vita és hatása a századelőn

A 20. század elején kialakult temetőművészet-vita² már több, temetőkkal valamint síremlékművészettel foglalkozó tanulmányban említésre került korábban. A jelenség részletesebb ismertetésére, előzményeinek, valamint hatásának felderítésére azonban még nem volt példa. Nemcsak eszmetörténeti jelentősége meghatározó, hanem konkrét hatással lehetett a temetőművészetre a maga korában. Az előadás a temetőművészet-vita egyes pontjainak ismertetésén túl konkrét példákon keresztül is bemutatja a bekövetkező változásokat.

² Az elnevezés Majoros Valériától származik, lásd: Majoros Valéria: Lajta Béla síremlék-és temetőművészete. *Ars Hungarica* 1983. XI. 1. 165-184.

Az 1900-as évek elejétől egészen az 1920-as évekig rendszeresen jelentek meg írások a temető témakörében a művészeti folyóiratokban és a napilapokban is. A hosszabb-rövidebb cikkek témája a temetők kialakítására, a kertrendezésre, a temetői növényzetre, a síremlékekre, valamint a gyásszal és temetkezéssel kapcsolatos szokásokra is kiterjedt. A szerzők sok esetben külföldi példákra hivatkozva tettek javaslatokat a temetők korszerűsítésére, legyen szó építészetről, parkrendezésről, vagy akár a temetői etiketről. A témában publikálók között olyan nevekkel találkozunk, mint Lajta Béla, Lyka Károly, Cholnoky Viktor, Nádai Pál vagy Bárdos Artúr.

A költői írásoktól kezdve egészen a részletekbe menő gyakorlatias javaslatokig számos cikket találunk a témában. Különösen a sablonos, tömeggyártott síremlékek ellen indultak kezdeményezések, amelyek hatására a korszak síremlékművészetében valóban változás következett be, egyre több művész törekedett az egyedi, személyre szabott megformálásra.

A temetőművészet-vita egy eszmetörténeti jelenség volt, melynek egyes darabjait olvasva közelebbi képet kaphatunk arról, hogyan vélekedtek a korban a temetőket érintő változásokról, sokszor igen találóan, akár humoros hangvételben is.

Mautner Zoltán

Szórakoztatás és ismeretterjesztés a Székesfővárosi Állat- és Növénykertben

A budapesti állatkertet 1866. augusztus 9-én nyitották meg részvénytársaságként, és további 41 éven át ebben a formában működtek. Az 1907-ben csődbe ment kertet a főváros megváltotta, és saját kezelésébe vette, majd rövidesen átépítette. A teljes körű átalakítás 1912-re fejeződött be, amikor a nagyközönség hároméves zárva tartás után ismét látogathatta az alapjaiban megváltozott kulturális és szórakoztató helyet.

Az átvételt követően már Budapest Székesfőváros Törvényhatósági Bizottsága határozta meg az intézmény arculatát és küldetését. A Székesfőváros Tanácsa gondoskodott az intézmény mindennapos működésének biztosításáról az állat- és növénykerti bizottság segítségével. A városvezetés egyik célja az volt, hogy az intézmény magas színvonalon tudja közvetíteni a magyar zoológiai kultúrát. Másfelől pedig mindent megtettek azért, hogy a főváros egyik kiemelkedő szórakoztató helyévé váljon a városligeti kert, ahol kikapcsolódhattak, pihenhettek és szabadidejüket kellemesen tölthették el Magyarország lakosai.

Előadásomban az állatkert nyújtotta szórakoztató lehetőségeket, valamint az intézményben folyó ismeretterjesztés formáit mutatom be az 1912-es újranyitástól egészen Budapest autonómiájának elvesztéséig. Az állatkert a főváros zenei életének egyik különleges helyszíne volt, de a könnyed sportolásra (téli-nyári) vágyók is szívesen keresték fel a kertet. Az ismeretterjesztésről az intézmény folyóirata *A Természet*, a színvonalas útmutatók, valamint a Kisszikla alatt berendezett „mozgó-kép” tudományos filmvetítései gondoskodtak. Fontosnak tartom elemezni, hogy miként ítélte meg a főváros vezetősége, valamint a korabeli sajtó a városligeti intézmény országos hatókörű kulturális funkciójának szükségességét, eredményességét. A Fővárosi Állat- és Növénykert nem volt nyilvános park, de immáron több mint 150 éves múltja során szerves és elválaszthatatlan részévé vált a Városligetnek.

Mazsu János

A címis város és tere/i a 19. században

A történettudomány térbeli fordulata („spatial turn”), amely a társadalmi tér koncepcióit helyezte a kutatások előtérébe, és a digitális technológiai forradalom, amely a térinformatikai rendszerek (GIS) kifejlesztésével a térben működő társalom

együttes vizsgálatának ajtaját nyitotta ki, adtak lökést a hagyományos megközelítések újragondolására.

A cívis város társadalmi terének finom és összetett viszonyai deriválják a város területének diszkrét térszerkezetét és gyakorlati használatát, a rajta/benne való gazdálkodást, népesedésének, társadalomszerkezeti folyamatainak alakulását.

Ezt vizsgálja az előadás a hagyományos levéltári és népszámlálási, az utóbbi években feltárt, katalogizált térkép- és építési vázlat anyagon túl a Debreceni Tér- és Társadalomszerkezeti Történeti Adatbázis (DTTTA1870)-re alapozott elemzés lehetőségei, tanulságai alapján.

Megyeri Helga

„Egész város ez” – Az 1885-ös Budapesti Országos Általános Kiállítás a Városligetben

A 19. század második felében Európa-szerte egymást érték a különféle kisebb-nagyobb kiállítások, viláckiállítások, amelyek számos város képét alakították, formálták valamilyen mértékben. A kiállítási kedv Magyarországon sem hiányzott, s amikor 1885-re egy a korábbiaknál tekintélyesebb budapesti kiállítás szerveződött, a legalkalmasabb területnek a Városliget bizonyult.

E döntés a kiállítási igényeknek megfelelően a Liget kijelölt részének átrajzolását – fakivágásokat, új útvonalak létesítését, parkosítást, a szükséges infrastruktúra megteremtését, s száznál is több, jórészt ideiglenes csarnok, pavilon felállítását – eredményezte. A kiállítás nem csupán a kiállítók versenyét és piacszerzését segítette elő, hanem a látogatók lenyűgözését, szórakoztatását is szolgálta. A jegyeladási adatok szerint fél esztendő alatt csaknem két millióan tekintették meg a hazai fejlődés bizonyítékait, s szereztek maradandó élményt a Ligetben. A kiállítás lezárultával az épületek – néhány kivétellel – bontásra kerültek,

azonban a park hosszabb távon új funkcióval bővült: kiállítások és vásárok rendszeres helyszínévé lett. 1896-ban az Ezredéves Kiállítás foglalta el a Városligetet, majd itt – elsősorban az 1885-ös Iparcsarnok épületében – kaptak helyet a következő évtizedek árumintavásárai, nemzetközi vásárai.

Az előadás során bemutatásra kerülnek az 1885-ös kiállítás megvalósításának körülményei, az elvégzett munkálatok, s azok eredményei: a maradandó és ideiglenes kiállítási épületekből a Ligetben emelt „város”.

Melega Miklós

A parkok városa (?). Zöldterületek a dualizmus kori Szombathelyen

Szombathely városában máig közkeletű az a vélekedés, hogy a dualizmus időszakában lezajlott példátlanul dinamikus fejlődés, szerteágazó urbanizációs folyamat egyik eredményeként a település a parkok városává vált. A referátum e kijelentés valóságtartalmának vizsgálatára vállalkozik; annak ered nyomába, hogy valóban helytálló, és objektív tényekkel igazolható-e az előbbi megállapítás.

Az előadás bemutatja a városi zöldterületek kiterjedésének és eloszlásának tér- és időbeli alakulását, elemezve a kérdéskör városszerkezeti vetületeit, vizsgálva a parkok funkcionális hasznosulását és a polgárság életminőségére gyakorolt hatását, továbbá az utcafásítási és parkosítási törekvések megindulása mögött meghúzódó motivációkat, társadalmi igényt, mérlegre téve egyúttal a magánkezdeményezésként megvalósított, illetve a város vezetésével végrehajtott fejlesztési programok hatékonyságát és eredményeit. A rendelkezésre álló számszerűsíthető adatok elemzésével lehetővé válik a komparatív szemléletű megközelítés, Szombathely és a korabeli magyar városok közállapotainak a zöldterületekkel való ellátottság szempontjából történő összevetése.

Mohay Borbála

Az Orczy-kert funkciói a létrejöttét követő évtizedekben

A pesti Orczy-kert felújítási, átalakítási munkálatai ezekben a hónapokban vesznek újabb lendületet. Ahelyett azonban, hogy a kert jelenlegi és jövőbeli szerepét vizsgálnám, visszanyúlok a kezdetekhez: az Orczy-kert 18. század végi létrehozásához.

Orczy László megbízásából Bernhard Petri tervezte és kezdte építtetni az angolkertet 1794-ben. Ahogy leírása végén említi, „Báró Orczy őkegyelmességgel a kerttel nem kis hállára kötelezte Pest és Buda lakóit, mert eddig nem volt kellemes sétahelyük.” Abban az időben, amikor a közkertek létrehozása éppen csak megkezdődött, valóban nagy jelentőséggel bírt az Orczy-kert megnyitása. Már a megépítést követő évtizedekben „használta”, igénybe vette a város lakossága. De mit is jelentett a 19. század első évtizedeiben egy „kellemes sétahely”? Kik, mikor és milyen céllal töltötték ott az idejüket?

Előadásomban az Orczy-kert használatának két irányára térek ki. Egyrészt a magányos elmélkedés, elvonulás lehetősége tűnik ki a forrásokból, ami összefonódik a kert mint művészeti alkotás élvezetével, és ilyen módon a csiszoltság, pallérozódás felvilágosodás-kori eszméivel. Az angolkert stílusjegyeit magán hordozó kert kiválóan alkalmas volt erre, de talán még jellemzőbb volt használata a társasági élet, a szórakozás, mulatás céljaira. A „publicum” gyakran látogatta a kertet, főként a nyári időszakban. Különösen érdekes ez a jelenség a társadalmi térhasználat, a nyilvánosság intézményesülésének 19. század második felére tehető kialakulását megelőző időszakban.

Kutatásomban elsősorban korabeli kertleírásokra (Petri 1797; Bernakovits 1799; Kazinczy 1812) és városismertetésekre (Leyrer 1803; Schams 1821; Tomala 1827) támaszkodom. Előadásomban a fentiekén kívül az angolkert, mint politikai

szimbólum összefüggéseire is kitérek, illetve arra keresem a választ, hogy mi rejlik a vizsgált jelenségek kiindulópontjának hátterében: Mi vezérelhette Orczy Lászlót, hogy megnyissa kertjét a közönség előtt?

Nagy Emőke

Zöld terek funkcióváltásai és változásai 1960 óta egy nagyvárosi lakótelepen

A nagyváradi lakótelepek tervezésekor a típusterveken, a telepek látványtervein és makettjein a lakóépületek és középületek mellett az építészek feltűntették a zöldterületeket is, a lakóépületek közötti senki földjének adva ezzel funkciót. A lakótelepek kivitelezése során ezek a területek jellegükből adódóan – azaz mert nem igényeltek építést, csupán telepítést – zömmel megvalósultak. Az 1960-as években és az ezt követő két évtizedben épült lakótelepek esetében azonban változott ezeknek a területeknek az aránya, a közpark egyre inkább elvesztette zöld jellegét, helyette a modernnek gondolt, betonépítményekkel és korabeli kőszobrokkal ékesített köztér vált uralkodóvá. A lakóépületek közötti területek azonban továbbra is rendelkezésre álltak, és kiválóan alkalmasak voltak a fák és bokrok betelepítésére. A gondok a rendszeres karbantartással, metszéssel, gondozással kezdődtek, hiszen a beköltözők már nem alkottak, mert nem alkothattak önszabályozó, önszerveződő közösséget, a tulajdon-tudat megállt a lakások küszöbénél, így a kertek, zöldterületek egy része gazdátlaná vált. Napjainkban kétféle tendenciát figyelhetünk meg a lakótelepi zöldterületek, kiskertek esetében. Ahol a lakók gondozásba vették ezeket a területeket, ott pihenő részek, virágoskertek, nem ritkán veteményes keretek alakultak ki, tehát a közösség képes volt eredeti funkciójában megtartani és hasznosítani ezeket a tereket. Ahol a közösség nem bizonyult elég erősnek ehhez, ott a város parkolókat alakított ki a lakók számára, így ezek elvesztették zöldterületi, rekreációs, de egyszersmind közösségszervező erejüket is.

Az előadás egy közepes méretű nagyváradi lakótelep néhány példáján keresztül mutatja be, hogy milyen elképzelésekkel és körülmények között jöttek létre ezek a zöld területek, milyen funkciót láttak el a rendszerváltás előtt és mi történt velük a rendszerváltást követő években, illetve milyen funkciót töltenek be napjainkban.

Nagy Janka Teodóra

A közterek szerepe egy városi közösség polgárosodásának folyamatában

Szekszárd a városfejlődés sajátos útját járta be a török kiűzésétől az I. világháborúig, amelynek szakaszait jól jellemzik az egyes közösségek térhasználati szokásai, illetve a közösségi terek formálódásai, változásai.

Az, hogy az önálló szekszárdi apátság megszüntetésével 1777-től a jogutód a Szekszárdi Közalapítványi Uradalom lett, illetve hogy a település 1779-ben megyeszékhellyé vált, felerősítette a polgárosodás folyamatát, amelyet a közösségi térhasználat megváltozása és kiszélesedése kísért.

A török kiűzését követően az újra benépesülő város földesura, az apátság köré építkezett. Egyházi és világi életének centrumát a bencés apátság romjain emelt kápolna és az 1794. évi tűzvész után 1805-ben újjáépült nagytemplom jelentette. Közttere is itt formálódott: a templom mellett a férfiak számára a kocsmá, a nagyobbacska lányoknak és az asszonyoknak a bővizű kút szolgált találkozó- és beszélgető helyként, de a téren volt az iskola és a nyüzsgő piac is.

A 19. század második felétől viszont a levéltári források gazdagon adatolják azt a folyamatot, amely során a modernizálódó városképhez igazodó város polgárai nemcsak a lakóházakat, de a közttereket is saját képükre formálják. A templomot körül vevő Béla tér alapjaiban megváltozik, a 19-20 század fordulóján pedig új

központi közteret (Garay tér) és közösségi tereket (Korzó, Zenepavilon, stb.) alakít ki Szekszárd polgársága saját igényei és értékrendje szerint.

Néma Sándor

Győr város modellváltásai és közterületei szerepkörének változásai 1809-től

Győr püspöki székhely a XVI. század második felétől – mint erődváros – a győri főkapitányság székhelye is volt. Erőd jellegét egészen 1809-ig megőrizte. Ekkor - „köszönhetően” a francia ostromnak - újjáépítésére már nem került sor, s a súlyosan sérült erődrendszer lebontására engedélyt adtak. A város növekedésnek indult a várfalak lebontásával egy időben megalkotott várostervek alapján. A régi belvárosi, erődvárosi terek szerepe átalakult, megszűntek katonai gyülekező helyekként funkcionálni. Ekkor dönteni kellett a megmaradt várfalak, várárok sorsáról is, hogy megőrizni, feltölteni vagy lebontani, illetve köztérre alakítani célszerűbb. Így például a székesfehérvári kapu előtti tér utcává változott, s ma már csak a szakértő szem fedezi fel egykori szerepét. A Rába övezte Bécsi kaput védő két sánc feltöltésével és sétatérre alakításával Győr leglátványosabb köztere jött létre, botanikai különlegességekkel és szórakozóhelyekkel, továbbá itt épült fel a város régi kőszínháza is, és vált mai napig is az egyik legnépszerűbb találkahelyévé. A város új negyedekkel történő bővítése (Ferenc- és Ferdinánd-város) a volt erődváros utcahálózatának szerves folytatása volt az 1890-es évekig. Így Győr hagyományos főterének igazgatási szerepe nem változott az 1890-es évekig. Ekkor az újonnan felépített városháza előtt a volt várárokból létrehozták az új Városháza teret. Ide került a Győri Táblabíróság épülete is, s kialakították az Állatvásárteret, azaz a mai Bisinger-sétányt és a Honvéd ligetet. Ugyancsak a várárok déli végén megépül a győri vasútállomás.

A hagyományos nagypiac az 1930-as évekre már átkerült a Duna bástya maradványainak lebontásával kialakított Duna-kapu térre.

Az új városnegyedek kialakításával hiába hoztak létre tereket, új városnegyedközpontokat Batthyány tér, Szent György tér (ma Bem tér) a Nádorvárosban, mert ezek a hagyományos főter (Széchenyi tér) szerepét az 1890-es évekig nem változtatták meg.

Speciális példa az 1905-ben Győrhöz csatolt Győrsziget és Győrújváros között lévő Rábca folyó kivezetése után a medrében létrehozott Bercsényi liget funkcionálkülisége

Másképpen alakult a Nádorváros déli részén Erzsébet királyné halála után létrehozott Erzsébet liget sorsa, mivel területéből kihalították a későbbi Szent Imre plébánia területét. A népligetnek tervezett terület egy részén kezdetektől fogva sportpálya, először kerékpár- és atlétikai pálya, majd sporttelep létesült.

A város az 1880-as évekre elvesztette gabonakereskedői szerepkörét és a Szeszgyár, majd a Magyar Vagon- és Gépgyár megalakításával ipari központtá vált. Ennek megfelelően létrejött Győr-gyárváros munkásnegyede új központtal, a Mátyás tér körül felépített, ma már műemlék jellegű munkáslakónegyeddel, új templommal. Ennek központja a Mátyás tér sem csökkentette a hagyományos centrum, azaz a belvárosi Széchenyi tér szerepét.

Természetesen a későbbi városnegyedek – Nádorváros, Adyváros, Marcal I. és Marcal II. lakótelepeinek felépítésekor létrehozott kisebb terek és játszóterek mellett is megőrizte jelentőségét, központi kulturális szerepét a régi Széchenyi tér és a Duna-kapu tér.

Az 1905-ben Győrhöz csatolt települések (Győrsziget, Révfalu és Pataháza községek) központi terei elveszítették jelentőségüket, szerepkörüket. Hasonlóan

alakult Győr megyei jogú várossá alakításakor az idecsatolt Györszentiván, Ménfőcsanak és Gyirmót helyzete is.

Ordasi Ágnes

Térfoglalás. A fiumei (?) Delta megszerzésének stratégiái.

Fiume, a Magyar Királyság egyetlen tengeri kikötővárosának története számos feltáratlan kérdést tartalmaz, így például az úgynevezett „Delta-ügyet”, a Recina-határfolyó új mederbe terelése következtében keletkezett földszáv birtoklásáért folyó vetélkedést. A farakodásra kiválóan alkalmas, viszonylag nagykiterjedésű, sík terület különös értékkel rendelkezett a kedvezőtlen földrajzi adottságú, de terjeszkedni kívánó Fiume és a kikötő fejlesztésére törekvő magyar kormány számára, ugyanakkor a báni kormányzat sem kívánt lemondani róla. Az ellentét azonban nemcsak az államigazgatás szintjén érezte hatását. A Delta mint határmezsgye, mint farakhely, s mint közlekedési- és találkozási csomópont a fiumei képviselőtestület tagjain kívül számos kereskedő, vállalkozó, munkás életében is fontos jelentőséggel bírt, mindazonáltal a multi etnikus közeg sajátosságaiból fakadó súrlódások, közbiztonsági, valamint jogi dilemmák természetesen felvetették a terület hovatartozásának kérdését. Célom, hogy a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár, a Rijekai Állami Levéltár, valamint római Società degli Studi Fiumani gyűjteményének forrásai alapján rámutassak, hogy a Delta birtoklásáért folyó küzdelem milyen szinteken jelentkezett és milyen jellegű kérdéseket vetett fel. Előadásomban különös hangsúlyt helyezek a terület megszerzése mögött húzódó érdekekre és a különböző, (elsősorban nagypolitikai) térfoglalási stratégiákra, módszerekre, valamint azon pontok bemutatására, melyek lehetetlenné tették a felek közötti megegyezést. Vajon a Delta-ügy felfogható-e egy adott társadalom

megélhetési viszonyait ténylegesen befolyásolni képes lényegi problémaként, vagy csak egyike a magyar és horvát kormányok rivalizálási formáinak?

Perényi Roland

A bűnös Népliget

Kriminalitás, (homo)szexualitás és öngyilkosság a főváros legnagyobb közparkjában, 1896-1945

Az Ezredéves Kiállítást követően a főváros a városligeti „népliget” mutatványosainak az Üllői út mellett újonnan kialakított közparkba, az új Népligetbe történő részleges átköltöztetésével igyekezett tehermentesíteni a Városligetet. A 20. század elejétől fogva az új Népliget számos szórakozási lehetőséget nyújtott a parkban kikapcsolódni vágyó lakosság számára. Ugyanakkor már a közparkká válását követő időszakban kétes hírű területként vált ismertté a Népliget, ahol rablóbandák garázdálkodtak, prostituáltak kerestek maguknak kuncsaftot, s egyúttal a fővárosi homoszexuális szubkultúra számára is fontos találkahellyé váltak a liget eldugott részei.

Előadásomban a főváros legnagyobb kiterjedésű közparkjának normával ellentétes használati módjait mutatom be az 1896 és 1945 közötti időszakban, a korabeli rendőrségi források mellett elsősorban a budapesti sajtótudósítások segítségével. Az előadás a köztér normaszegő használatának három fő témájára, a bűnözésre, a (homo)szexualitásra, valamint a ligetben elkövetett öngyilkosságokra koncentrál.

A Népliget a vizsgált korszakban több kisebb-nagyobb bűncselekményben játszott szerepet, akár a cselekmény elkövetésének helyszínéeként, akár az elkövetők búvóhelyeként, akár a bűneset során szerzett zsákmány rejtékhelyeként.

A bűnözés mellett a hetero-, és főleg a homoszexuális kontaktusok megteremtésének — és gyakran maguknak a szexuális aktusoknak is — fontos színtere volt a Népliget. A rendőrség a kriminalitást és szeméremsértő szexuális praktikákat fokozott felügyelettel, gyakori razziákkal igyekezett megakadályozni — a források tanúsága szerint kevés sikerrel.

A rendelkezésre álló források alapján arra következtethetünk, hogy a köztérben elkövetett öngyilkossági kísérletek gyakori színhelye volt a Népliget. Előadásom végén a Népligetben dokumentált öngyilkosságokat elemzem az öngyilkosság elkövetésének módja, helyszíne, valamint az elkövető kora és társadalmi státusza alapján.

Perczel Olivér

Népliget a Városligetben, avagy a klasszikus vurstli világa

Előadásomban a városligeti vurstli világába kalauzolom a hallgatóságot. Annak is a legklasszikusabb világát fedezzük fel együtt. Néhány bevezető gondolatban bemutatom a mutatványosok múltját, vándorlásait, látjuk majd, hogy mikor kerültek a Városligetbe. Hogyan hatottak a Liget kialakításának egyes állomásai a mutatványosok sorsára? Hol volt a tűzijátéktér? Majd megérkezünk a Városligeten belül a Népligetbe, témánk fő helyszínére. Ez lenne az oly népszerű vurstli, amely 1885-1907 között működött itt. Időutazásunk alkalmával a hagyományos mulattatás aranykorába érkezünk és szétnézünk e mulatóparkban. Milyen beosztású volt ez a terület, és hogyan néztek ki az ott álló épületek? Miféle szórakozási lehetőségeket használhattak ki akkoriban a lakosok? Kik voltak a mutatványosok? És egyáltalán miért vurstli a vurstli? Előadásomból kiderül.

Sallay Ágnes, Gecséné Tar Imola

A budaörsi sváb temető (Ótemető) funkcióváltásai

Magyarország területén a honfoglalás óta különböző nemzetiségek élnek egymás mellett. A németajkúak legnagyobb betelepülési/betelepítési hulláma a hódoltság után, a XVII–XVIII. században volt. A legjelentősebb „sváb” település Budapest környékén ekkor Budaörs volt, melynek betelepülését 1718 körülre teszik a források. A lakosság száma a következő évszázadban folyamatosan nőtt. A második világháború után Budaörsről a lakosság közel 90%-át kitelepítették.

Hazánk legnagyobb egybefüggő, és egyik legrégebbi épen maradt német nemzetiségi sírkertje a budaörsi Ótemető. A katolikus egyház kezelésében álló temetőt 1755-ben szentelték fel. Napjainkban csaknem 1400 sírkő található benne, nagy részük a 19. század második feléből és a 20. századból való. A legrégebbi épen maradt gótkeresztes sírkő (Mertinger József budaörsi plébános sírján) 1782-ből származik. Az utolsó temetést valószínűleg 1956-ban tartották, de a temetkezés végleges megszüntetésére csak 1980-ban került sor. A temetőben álló Csulits-kápolnát az 1980-as években kapták meg szertartásaikra a görög katolikusok, akik ma is használják. 1996 júniusában a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata a hazai német nemzetiségi lakosság 1946 és 1948 között történt kitelepítésére emlékezve országos emlékhellyé nyilvánította. Az emlékmű egy bezárt, sváb stílusjegyeket viselő kaput mintáz, egy asztallal, amelyen egy kulcs található. A kompozíció egy korabeli fotódokumentum alapján készült, amely azt a tragikus pillanatot ábrázolja, amikor a kitelepítést lebonyolító rendőr helyszínen felállított asztalára le kellett tennie a német gazdának portája kulcsát. 1997 óta Budaörs Város Önkormányzatának 45/1997 sz. rendelete alapján a temető területe helyi védelem alatt áll. 2006 júniusában itt avatták fel az Országos Német Elűzetési Emlékművet. A 2000-es évek során a temető területét felújították, az utakat murvával szórták fel, kiépítették a közvilágítást, a síremlékeket fokozatosan

helyreállították, így a lezárt temető alkalmassá vált az emlékhelyi és közparki funkciók betöltésére is. A budaörsi Ótemető azon kevés hazai történeti temető egyike, amely lezárt temetőként olyan új funkciókat kapott, amely illeszkedik egykori kegyeleti funkciójához, és a jelenkori használati igényekhez is.

Simon Bernadett

„Modern Tündérvár épül” – az Ós-Budavára kialakulása és története az 1896-os millenniumi lapok tudósításai alapján

Magyarország 1896-ban ünnepelte a honfoglalás ezeréves évfordulóját. Az országszerte rendezett ünnepek, megemlékezések között az ünnepi év fő eseménye az 1896 májusától novemberéig, a Városligetben megrendezett Millenniumi Ezredéves Országos Kiállítás volt. Közel 520 000 négyzetméteren 240 pavilonban mutatták be Magyarország múltjának, a korabeli jelennek és a várható jövőnek gazdasági, ipari, társadalmi és városfejlesztési állapotát. Az odaérkező látogatókat, a kiállítási épületekben bemutatottakon kívül számos látványosság és szórakozási lehetőség is várta, ezen egységek azonban nem szorítkoztak csupán a kiállítás helyszínére. Az akkori Növény- és Állatkert (a volt Vidámpark) területén a középkori és török kori Buda elevenedett meg az Ós-Budavára mulatókomplexumban. A jelmezes felvonulások, multságok, az egzotikumnak számító látványosságok, mint például a fakírok, óriások és törpék és a nagy befogadóképességű vendéglátó egységek, mind hozzátartoztak a keleti hangulatot idéző helyhez. Az Ós-Budavára – melyet Szekula Hugó alapított – több, mint egy évtizeddel élte túl a millenniumi kiállítást.

A millenniumi ünnepekről és a kiállításról természetesen szinte az összes korabeli lap beszámolt. Az esemény alkalmából – követve a korábbi világ-, és a hazai országos kiállítások példáját – tizenegy önálló újság is megjelent. Ezeknek az alkalmi lapoknak a célja a kiállítás népszerűsítése és a programok ismertetése volt,

ahogy az Ős-Budavára mulató negyed külön újságjának is. Az *Ős-Budavára. Napilap* Hevesi József szerkesztésében, a hely május 1-jei megnyitásától a millenniumi kiállítás végéig naponta jelent meg.

Előadásomban, az Ős-Budavára általános bemutatása mellett, a fenti lap és a többi millenniumi újság – a szórakozó negyeddal kapcsolatos – tudósításait szeretném egybevetni. Célom, hogy a korabeli lapok híradásain keresztül mutassam be az építkezés kezdeteit, az ünnepeket, vagyis a kor „Modern Tündérvár”-át.

Simon Katalin

Városi tér – egyházi tér: A katolikus egyház városi térhasználata a 18. századi Budán

A 19-20. század fordulójáig városaink életében jelentős szerepet játszottak az egyházak. Napjainkkal ellentétben, amikor az egyházhoz kapcsolódó különböző tevékenységek, feladatok és eredményeik – akár ünnepek, akár mindennapi feladatok, pasztoráció, lelki gondozás stb. – általában kevésbé láthatóak, a 18. században sokféle módon határozták meg a városlakók mindennapjait. Előadásom célja ennek a sokrétű, város – városlakók – egyház közötti kölcsönhatásnak a bemutatása a korabeli Buda példáján keresztül, némi kitekintéssel a szomszédos Pestre, valamint Óbudára. A különböző katolikus egyházi intézmények (így az elsősorban pasztorációs feladatokat ellátó szerzetesrendek mellett a 18-19. század fordulóján megjelenő betegápoló rendek) városi térhasználata mellett a mindennapi vallásosságra „figyelmeztető”, jórészt II. József korában felszámolt kisebb városi kápolnák, keresztek, feszületek, mint városkép szempontjából is meghatározó elemek kerülnek bemutatásra. Végül, de nem utolsó sorban a templomok teréből szó szerint kilépő, s a város területének nagy részét felölelő nagyobb egyházi ünnepeket, városi eseményeket, azoknak a városlakókra gyakorolt hatásait vizsgálnám meg.

Szendrei Zsolt

Nagyvárosi parkfejlesztés komplex gazdasági, társadalmi és környezeti hatásainak vizsgálata

Egy városi park kialakítása esetében a direkt bevételek és kiadások mellett számos közvetett gazdasági, társadalmi és környezeti hatás érvényesül, mely az általunk felállított modell segítségével bevonhatóvá válik egy komplex költség-haszon elemzésbe.

Kutatásunk célja a városi parkfejlesztés komplex hatásainak előzetes becslése, átfogó elméleti kereteinek lefektetése, mely hozzájárul egy benchmark alapú modell felállításához. Ennek eredményeként a direkt bevételek mellett számszerűsíthető módon értékelhetővé válik a felvázolt teljes hatásmechanizmus.

Az összetett kapcsolati rendszer alapján a költség-haszon elemzésben számszerűsített, valamint nem számszerűsített tényezőket különítettünk el. A kvantitatív elemzés során vizsgáltuk a környező területek ingatlanérték növekedését, elemeztük a hőszigetelés okozta nyári túlmelegedés mérséklését a téli és a nyári energiafogyasztási mérleg számításán keresztül. Emellett értékeltük a parklétesítés általános egészségügyi hatásait a környező városszövetre, az átlagos egészségügyi kiadások csökkenését, valamint értékeltük a hőszigetelés mérséklése nyomán várható halandóság csökkenést. Vizsgáltuk a kialakításra kerülő parkfelület esetén az új növényállomány értékét, valamint a környezetszennyezést mérséklő hatások figyelembe vételekor elemeztük a szennyezőanyag-elnyelést, illetve a szállópor csökkenés eredményeként a kapcsolódó megtakarításokat. A számszerűsített költségek és hasznok összevetésével értékeltük a teljes fejlesztés várható megtérülését. Ezekon felül kvalitatív módon, a hatások irányát bemutatva értékeltük a nem számszerűsíthető hatásmechanizmusokat, mint például az emberi

életminőségre, az élıhetőségre vagy a zöldfelületi hálózat fejlődésére gyakorolt hatásokat.

Az így felállított modell lehetőséget teremt a parkfejlesztések előzetes hatásainak értékelésére, fejlesztéspolitikai kérdések megválaszolására, valamint a befektetés megtérülésének vizsgálatára.

Szívós Erika

Versengő koncepciók: a városi tér, mint probléma a történetírásban és a társadalomtudományokban

Az előadás a városi tér különféle megközelítéseit tekinti át, reflektálva a várostörténetnek a többi, városokkal foglalkozó tudományterülethez – pl. az urbanisztikához, a földrajzhoz, a városszociológiához és a városantropológiához – való viszonyára. Választ keres arra, hogy a várostörténet – mint a történettudomány egyik ága - kérdésfeltevései és lehetőségei mennyiben sajátosak, illetve mely pontokon érintkeznek a rokon tudományágak felfogásával; mennyiben teremtettek új kapcsolódási pontokat az elmúlt évtizedek olyan paradigmaváltásai, mint például az ún. térbeli fordulat.

Az előadás a konkrét városi terek kutatásának irányait, lehetőségeit és eredményeit is számba veszi, kiemelve a történeti, illetve mai városi közterek komplex vizsgálatának egyes dimenzióit. A városkutatás olyan alapproblémái mellett, mint a városi terek arculatának történeti átalakulása vagy a társadalmi különbségek térbeli megjelenése, az elmúlt évtizedekben további kérdéskörök kerültek előtérbe: így például a nyilvános, hétköznapi, szimbolikus vagy rituális térhasználat; a köztér mint társadalmi interakciók és konfliktusok színtere; a városi tér mint identitásképző és identitáshordozó tényező; vagy a politika, a tervezők és a társadalom szerepe a városi közterek alakításában.

Tamáská Máté

Dunai szigetek – zöldterületek változó szerepe a város előterében a 19-20. században

A dunai városok morfológiájának egyik sajátossága a folyam által kínált, a szabályozások előtt rendszerint beépítésre alkalmatlan szigetvilág. Szinte valamennyi dunai városunk előtt találunk kisebb-nagyobb sziget-csoportokat. Elemzésünkben arra vállalkozunk, hogy bemutassuk, miként alakult ki ezen szigetek szabadidős jellege, milyen történeti fázisok és különutak figyelhetők meg az egyes városok sziget-használata között, Győrben, Komáromban, Esztergomban és Vácon.

Ideáltípusként a budapesti Margit-szigetből indulunk ki, hiszen ennek a szigetnek a tájtörténeti, parktörténeti és kultúrtörténeti feldolgozottsága rendkívül részletes. A parkokat egyben a társadalmi nyilvánosság egy sajátos színpadaként is tekintjük majd. Eszerint négy markáns periódus különböztethető meg, mely természetesen egymással keveredik: (1) uradalmi kertek kora – nemesi kultúra 1800-1870 (2) polgári kertek kora 1870-1945 (3) a sport megjelenése 1870- (4) a fogyasztás és a térbeli funkciók elkülönülésének a kora (1960-). A forrásanyag jellege okán a legrészletesebben az 1960 utáni korszakot fogjuk tudni bemutatni (lásd lenn).

Vidéki városainkban sem a periódusok határai, sem a funkciók nem esnek egyben a példának is szolgáló Margit-szigettel. Éppen ez adja elemzőségünk érdekességét, hiszen rávilágít a helyi hatástényezők sokféleségére (pl. a határ szerepére, a hídépítés elmaradásának a következményeire, az országos fejlesztési tervekben következő monofunkcionális használati módokra stb.).

Forrásként a helytörténeti irodalom és a primér történeti térképek mellett a Magyar Nemzeti Levéltárban őrzött VÁTI fejlesztési és beruházási tervek feldolgozására kerül majd sor. A forrásfeltárás két korábbi projektben: a „határral

kettéosztott városok tér- és társadalomszerkezete” és a „dunai városképek” részben már megvalósult.

Tóth Péter

Rendszerellenes térhasználat

A térhasználat mindig kialakította a korának társadalmára jellemző módokat – a XX. század második felében felnövő generáció, mely már nem rendelkezett tapasztalatokkal a háború borzalmairól, sem a nélkülözésről, olyan mértékű változásokat indított el a '60-as évektől, melyre nem volt felkészülve sem a vezetés, sem pedig lakosság fegyelemhez szokott szegmense se.

Az új generációt, mely elsősorban csupán a túlszervezett hétköznapi szürkeségétől kívánt szabadulni, magával ragadta a rock'n'roll, beat, későbbiekben hippizmus mozgalom, mely az újfajta öltözködéssel, valamint a dalszövegek révén, új gondolatokkal ruházta fel a fiatalokat. Az ehhez tartozókat az államhatalom kívülről egységes csoportnak tekintette, mely központi irányítás hiányában politikailag és társadalmilag kockázatot jelentett. Azok, akik belülről élték meg, szinte egyöntetűen vallják, hogy ezek a lazán összeverődő baráti társaságok politikai céllal nem rendelkeztek – legfőbb motiváció a zene, valamint az idő közös eltöltése volt.

Az államhatalom részéről a helyzet megfelelő kezeléséhez azonosítani kellett a problémás csoportosulásokat – mely elsősorban öltözködés, közterület használata alapján volt lehetséges. Kutatásom célja, hogy felfedjem ezeket a jellegzetes térhasználati módokat (Nagyfa-galeri, Kalefosok, stb...), valamint összevessem a személyes beszámolókat a hivatalos jelentésekkel és a folyóiratokban kialakítandó, vélemény-befolyásolását szolgáló cikkekkel.

Tóth Áron

Nyilvánosház és szomszédsági (v)iszony a dualizmuskori Budapesten

Pesten a forradalom után a „túrt házak” létesítésére az ott székelő osztrák rendőrség adott engedélyt. A kiegyezés évében a város által elfogadott szabályrendelet már deklarálta a prostitúció bordélyházakba történő száműzésében látta a probléma megoldását. Ennek eredményeként egymás után nyíltak a különböző nyilvánosházak, amelyek a legtöbb esetben a prostituáltak lakóhelyeként is szolgáltak. A kuplerájok belső világa többé-kevésbé közismert, viszont alig tudunk valamit a bordélyházak (fél)nyilvános térben történő megítéléséről, mikrovilágáról. Hogyan viszonyultak a bordélyházak környezetében élő személyek ezekhez a létesítményekhez és magához a prostitúcióhoz? A térhasználat és téralakítás kapcsán inkább a térbeli konfliktusok köthetők a bordélyházakhoz, vagy akadtak olyan szomszédok is, akik az elfogadáson túl netalán tán még tolerálták is ezeket az „intézményeket”?

Előadásomban a bordélyházakat a nyilvános, félnyilvános tér fogalmi keretei között tárgyalom. Nem véletlenül: minden hatósági igyekezet ellenére a nyilvánosházak viszonylag könnyen felismerhető létesítmények voltak, ahova bárki beléphetet. Csak pusztán létezése, arra sarkalta a társadalom különböző csoportjait: szomszédokat, az utca és tér használóit, a hatóságokat stb., hogy véleményt formáljanak és ha tehetik valamit kezdjenek ezekkel a „kéjtelepekkel”. Ebben az értelemben a nyilvánosházak inkább a köztérhez mint a magántérhez sorolhatóak. Ezt az álláspontot látszanak alátámasztani a bordélyházak bezárására, áthelyezésére vonatkozó kérvények és egyéb levéltári iratok (BFL és MNLOL), amelyek a kutatás alapját is képezik. A tapasztalattörténetre irányuló, a városi tér mikroszintjein (utca, tér, ház) zajló vizsgálat révén talán sikerül többet megtudnunk a napjainkban is

jelenlévő és gyakran a városi köztereket is meghatározó társadalmi folyamatról a prostitúcióról.

Vámos Eszter

Tettyei népünnepélyek az 1920-as években Pécsen

Pécs az első világháborút megelőzően dinamikusan fejlődő, prosperáló városnak számított, ezt követően mégis az ország peremvidékére szorult. A boldog békeidőkre jellemző kulturális pezsgés enyhült az 1920-as évekre, a szerb megszállás után a helyiek fokozatosan próbáltak visszatérni a megszokott életvitelükhöz. A mindennapi életet megnehezítette a nagymértékű infláció, emiatt meglehetősen kevesen áldoztak időt a szórakozásra, és kevesen költöttek a kultúrára. Csupán az évtized végére fordult meg ez a tendencia.

A Tettye fennsíkja már a 19. században is kedvelt helyszín volt a pécsiek számára, amely a városon kívül, de ahhoz és a természethez közel terül el a Mecsek déli oldalán. A népünnepélyek hagyománya még az első világháború előtt kialakult, a két háború között, ha nem is olyan nagy pompával, de folytatódott. Ezek a rendezvények a társadalom széles köréhez szóltak, emiatt kevésbé számítottak kulturálisan nívós eseménynek. Az alacsony jegyáraknak köszönhetően számos társadalmi csoport tagja számára elérhető szórakozást jelentett. A programok tartalma is a tömegekhez igazodott. A zenés és színházi műsorok a korabeli közízlést és ideológiát szolgálták ki, az előadott darabok jelentős részében a revíziós gondolatok és a nemzeti érzések kaptak szerepet. Ezeket a programokat továbbá konfetti- és szerpentincsaták, tombola, különböző versenyek kísérték. Hasonlóak voltak az évente egy-két alkalommal megrendezett gyermekünnepélyek, ahol szintén tetten érhetőek a korabeli politikai törekvések.

A szórakozás beépült a modern ember mindennapjaiba függetlenül attól, hogy milyen pozíciója volt a társadalmon belül. A különbség a mennyiségben és a

minőségben ragadható meg igazán. A tettyei népünnepélyeken színesebb társadalmi összetétellel alacsonyabb kulturális színvonal járt, de ezáltal bővebb képet kaphatunk a korabeli tömegkultúráról és szórakozásról.

Varga Zsuzsanna

Az Ős-Budavára mulató negyed hozzájárulása Budapest nemzetközi hírnevéhez

Előadásomban azt vizsgálom, hogyan kapcsolódott össze Budapest világvárossá emelése, a szórakoztatás, éjszakai élet fejlesztése, és az új, ideális városlakó és fogyasztó képe. Ezt a Városliget új látványossága, az 1896-os Millenniumi Kiállításra felépített Ős-Budavára elemzésén keresztül mutatom be. Budapest rövid idő alatt fejlődött nagyvárossá, így hírve nem versenyezhetett Párizs vagy Bécs hírnevével. Fővárosi tanácstagok, értelmiségiek szerint a város vonzerejét a forgalmas, lüktető éjszakai élettel lehetett volna kiegészíteni. Az Ős-Budavára, mint egy nagy léptékű szórakoztatókomplexum összhangban volt ezzel az elképzeléssel. Egyszerre kínálta a tömegkultúra legújabb szenzációit és egy keleti városnegyedben tett séta élményét. Az Ős-Buda egy török-magyar városnegyedet idézett: mecsettel, bazárral, török kávéházzal. Hasonló keleti utcák a világkiállítások népszerű szenzációi voltak, pl. A Kairó utca Chicagóban, 1893-ban. Ezáltal a városligeti mulató negyed a világkiállítások nemzetközi kultúrájához kapcsolódott, amely elsősorban a gyarmatosító államokhoz, nyugati nagyhatalmakhoz köthető. Ennek nyomán a magyar sajtó úgy értékelte az Ős-Budavárát, hogy ezzel Budapest felzárkózott a nyugati metropoliszok sorába. A Városliget, az Állatkert tőszomszédsága kiválóan alkalmas volt egy kozmopolita tér létrehozására, hiszen az Állatkert is egzotikus, idegen fajok behozásán és bemutatásán alapul. Azonban felmerült a kérdés, egy kozmopolita jellegű mulató negyed mennyire méltó a nemzet

ezredéves fennállását ünneplő Millenniumi Kiállításához? A kritikákra reagálva az Ős-Budavára igazgatósága azt hangsúlyozta, hogy mindez szükséges Budapest világvárossá válásához és szükséges az is, hogy a magyar közönség nyitottá váljon a kulturális importokra és akár erotikus műsorszámokra is. Véleményük szerint a lakosság részvétele a tömegszórakoztatásban, és egy új, nyitott szellemiség kialakítása is szerves része volt Budapest nyugati, modern státuszának megszilárdításához.

Vér Eszter Virág

Erzsébet-ligetek

Az Erzsébet-Ligetek kialakítása, illetve korábban parkosított területek átnevezése az Erzsébet-kultusz magyarországi (térhasználati) vonatkozásában, kiemelt jelentőséggel bírt elsődlegesen tömegessége révén, emlékének hétköznapiakban való állandó jelenlétével – a szimbolikus térfoglalási eljárások egyik elemeként – a nevével megjelölt, fák, facsoportok, az emlékmegőrzés korban kedvelt formájaként.

A századfordulót jellemző gyakorlatot e tekintetben két fő megvalósítási irányra lehet szűkíteni, ennek egyik jelentős formája az újonnan parkosított közterek Erzsébetről való elnevezését jelentette a halálát követő gyász, illetve emlékmegőrző gesztusok sorában, és/vagy a már korábban kialakításra került parkokat/facsoportokat nevezték át hasonló céllal.

Zelenák Fruzsina – Düll Andrea – Balogh Péter István

Lakótelepek közttereinek környezetpszichológiai aspektusai

Az épített környezettel kapcsolatos döntéseink hosszú távú és jelentős hatást gyakorolnak településeink élhetőségére és a társadalom teljesítőképességére.

(Budapest, 2030) A városok élhetősége és a társadalom jól-léte szoros összefüggésben áll a közterületek minőségével. (Gehl, 2014) Hazánkban, a XX. század utolsó harmadában épült lakótelepek szabadtereinek újragondolása, a közterületi minőség újraértelmezése a 2000-es években időszerűvé vált. Kutatásunk az elmúlt évek sikeres köztérmegújításait vizsgálja fővárosi lakótelepek példáján keresztül.

A tájépítészet, a közterek megújításával elsődlegesen foglalkozó szabadtértervezés alapvetően mérnöki tudomány, ember és környezete kapcsolatát tekintve elsősorban a környezet alakításért felelős, a szabadterek tervezésével foglalkozó szakterület. A tevékenysége által létrehozott terekben, hálózatokban, térségekben azonban emberi cselekmények, jól definiálható használatok jönnek létre; kontextust teremt, amelyben értelmezhetővé válnak bizonyos emberi viselkedések és érzelmek. A kutatás célja, hogy – a környezetpszichológia eszköztárának, ismertanyagának segítségével – feltárja, milyen térhasználati mintázatok figyelhetők meg a lakóterületekhez kapcsolódó szabadtereken, hogyan befolyásolja a szabadterek minősége a lakók helyhez való kötődését. A kutatás egyrészről a Hild János díjjal elismert XIII. kerületi Országbíró lakótelep 2012-ben megújult köztereit, illetve annak használóit vizsgálja. A kutatás másik helyszínül a X. kerületi Újhegyi lakótelep 2016-ban felújított szabadterei szolgálnak. A kutatás 2016 szeptemberében helyszíni felmérésekkel indult, mely során közel kétszáz kérdőív került felvételre a lakótelepek térhasználóival. A kutatás helyszíni megfigyeléseit egészíti ki egy tavasszal induló online, GIS alapú adatfelvétel, mely a térhasználók kötődési mintázatait térképhez rendeli. A térhasználat megfigyelése által, választ kaphatunk tervezői döntéseink létjogosultságáról, helyességéről.

Előadók

Bajzik Zsolt: MNL Vas Megyei Levéltára, levéltáros

Balogh Péter István: SZIE Tájépítészeti és Településtervezési Kar, Kert-és Szabadtértervezési Tanszék

Báthoryné Nagy Ildikó Réka: SZIE Tájépítészeti és Településtervezési Kar, egyetemi docens

Beregszászi Balázs: MNL Győr-Moson-Sopron Megye Győri Levéltára, levéltáros

Bodovics Éva: MTA-ELTE Válságtörténeti Kutatócsoport, tudományos segédmunkatárs

Bodo Edith-Emese: Nagyváradai Egyetem Történelem, Nemzetközi Kapcsolatok, Politika és Kommunikáció Tudományok Kar, adjunktus, PhD

Boros László: PPKE BTK, Történelemtudományi Doktori Iskola, Doktorandusz

Bödök Gergely: Eszterházy Károly Egyetem Történelemtudományi Doktori Iskola, végzős doktorandusz

Brózik Péter: ELTE PPK, Gazdaság- és Környezetpszichológiai Tanszék

Csepely-Knorr Luca: Manchester School of Architecture, Senior Lecturer

Csiffáry Gabriella: Budapest Főváros Levéltára, főlevéltáros

Csorba György: Országgyűlés Hivatala, Közgyűjteményi és Közművelődési Igazgatóság, Képviselői Információs Szolgálat, kutató

Debreczeni-Droppán Béla: Magyar Nemzeti Múzeum, történész-szakmuzeológus

Décsey Sándor: Wass Albert Könyvtár és Múzeum, igazgató, muzeológus

Dúll Andrea: ELTE Gazdaság- és Környezetpszichológia Tanszék, habilitált egyetemi docens, tanszékvezető

Fabó Beáta: Budapest Főváros Levéltára, főlevéltáros

Fatsar Kristóf: Writtle University College, Senior Lecturer

Fazekas Zsuzsanna: ELTE Atelier Társadalomtudományi és Historiográfiai Tanszék, doktorandusz

Fábián Borbála: történész, megbízott kutató

Fácányi Zsuzsanna: SZIE Tájépítészeti és Tájökológiai Doktori Iskola, doktorjelölt; SZIE Ybl Miklós Építéstudományi Kar, akadémiai koordinátor

Fleisz János: Nagyvárad Egyetem, egyetemi magántanár

Garami Erika: Budapest Főváros Levéltára, CO:OP referens

Gecséné Tar Imola: SZIE Tájépítészeti és Településtervezési Kar Kertművészeti és Kerttechnikai Tanszék, egyetemi adjunktus

Gidó Csaba: Kós Károly Szakközépiskola, Székelyudvarhely

Granasztói Péter: Néprajzi Múzeum, muzeológus, főosztályvezető

Gyimesi Emese: ELTE BTK, Atelier–Európai Társadalomtudományi és Historiográfiai Tanszék, doktorandusz; XVIII-XIX. századi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék, doktorandusz

Gyulai Éva: Miskolci Egyetem BTK Történettudományi Intézet, egyetemi docens

Harlov-Csortán Melinda: ICOMOS, Magyarország támogató tag, PhD kutató

Hidvégi Violetta: Budapest Főváros Levéltára, főlevéltáros

Horváth Csaba: Babeş-Bolyai Tudományegyetem, mesterképzős egyetemi hallgató, hallgatói alkalmazott, MTA BTK

Ignác Károly: Politikatörténeti Intézet, tudományos munkatárs

Kapusi Krisztián: Fókusz Gimnázium, Miskolc, középiskolai történelem tanár

Keresztes-Sipos Andrea: SZIE Tájépítészeti és Tájökológiai Doktori Iskola, doktorandusz hallgató; Budapest Főpolgármesteri Hivatal, Városépítési Főosztály, városrehabilitációs koordinátor

Keszei Barbara: BGE Üzleti Szakoktató és Pedagógiai Intézet

Kiss Dávid: Veritas Intézet, tudományos munkatárs

Kocsis János Balázs: BME Szociológia és Kommunikáció Tanszék, egyetemi docens

Magyar Erzsébet: Central European University

Mautner Zoltán: Budapest Főváros Levéltára, levéltáros

Mazsu János: Debreceni Egyetem GTK, tv. egyetemi docens

Megyeri Helga: ELTE BTK, Történelemtudományi Doktori Iskola, Modernkori Magyarország Doktori Program

Melega Miklós: MNL Vas Megyei Levéltára, főlevéltáros, igazgató

Mohay Borbála: ELTE Trefort Ágoston Gyakorlógimnázium, történelem tanár

Nagy Emőke: ELTE BTK, Történelemtudományi Doktori iskola, Európai etnológia program, Phd. hallgató

Nagy Janka Teodóra: Pécsi Tudományegyetem, KPVK, főiskolai tanár

Néma Sándor: MNL Győr-Moson-Sopron Megye Győri Levéltára, főlevéltáros, címzetes igazgató

Nickel Réka: MTA BTK, Néprajztudományi Intézet, ifjúsági ösztöndíjas tudományos segédmunkatárs

Ordasi Ágnes: Károli Gáspár Református Egyetem Történelemtudományi
Doktori Iskola, PhD hallgató

Perczel Olivér: Budapest Főváros Levéltára, főlevéltáros

Perényi Roland: BTM Kiscelli Múzeum, főmuzeológus

Simon Katalin: Budapest Főváros Levéltára

Szendrei Zsolt: HÉTFA Kutatóintézet és Elemző Központ Kft., Város és
Területfejlesztési Iroda, elemző

Szívós Erika: ELTE BTK, Gazdaság- és Társadalomtörténeti Tanszék habil.
egyetemi docens, tanszékvezető

Tamáská Máté: MNL Országos Levéltára, levéltáros

Tóth Áron: ELTE BTK, Történelemtudományi Doktori Iskola, Társadalom-
és Gazdaságtörténeti Doktori program, történész-doktorandusz

Varga Zsuzsanna: Közép-Európai Egyetem, doktori hallgató

Vámos Eszter: Pécsi Tudományegyetem BTK, PhD hallgató

Zelenák Fruzsina: SZIE, Tájépítészeti és Településtervezési Kar, Kert-és
Szabadtértervezési Tanszék